

Ljudstvo Svetega pisma

Prvi del

Očaki

Prvo poglavje: **Abrahamovo poslanstvo**

Kakšen je bil položaj malega Terahovega rodu, ki bo pozneje v zgodovini tako velike važnosti, v družbi, katere zamotanost zdaj poznamo? Gotovo je bil amorejskega izvora, saj bo pozneje Ezekiel v svojih očitkih Jeruzalemu rekel: Tvoj oče je bil Amorejec!« Če pa pazljivo beremo enajsto in dvanajsto poglavje 1. Mojzesove knjige, dobimo vtis, da je bila ta skupina ljudi nekaj posebnega. Je bila to družina, ki je prišla šele pred kratkim? Morda skupnost, ki je ohranjala bolj živa izročila iz časov, ko so Semiti v puščavi živeli pod šotori? V severni Afriki so Mozabiti, neke vrste muslimanski protestanti, ki občasno živijo v obalnih mestih, vendar se vedno konča tako, da odpotujejo proti peteromestju Gardaie. Hebrejci bodo čuvali spomin na neko izročilo, po katerem naj bi služili kot najemniki in kot trgovci pri Babiloncih, preden so odpotovali proti Kanaanu.

Abram se je torej odločil zapustiti Ur. Naredil bo isto pot kot njegovi daljni predniki. Azija od Kitajske do Bosporja je videla še vse drugačne selitve! Zgleda, da v tem neskončnem prostoru veter podi človeške skupine kot sipine peska. Med tolikimi različnimi valovi, ki so se prelivali v tej mezopotamski kotlini, Abramov rod ni bil nič drugega kot majhen drobec. Kdor hoče imeti sliko te selitve, naj si ogleda eno tistih karavan, ki jih je srečati na stezah Sirije: stotine metrov dolga vrsta gugajočih se kamel, pa še kako taborišče črnih šotorov, »črnih pa lepih«, kot pravi *Visoka pesem*, ki jih nomadi oz okolice Palmire postavljajo še vpričo nas.

Kam je namenjena ta selitev? Sveto pismo pravi: iz Ura v Harán, torej z juga na sever ob Evfratu. Harán leži v predgorju Anti-Taurusa ob Evfratovem pritoku Baliku. Vsa ta pokrajina je važno prehodno območje. Turki in križarji so se tu topli za Edeso. Harán je moral biti eno od središč, kjer so počivale karavane. Če so hoteli iti z enega konca "rodovitnega polmeseca" na drugi konec, ni bilo mogoče

drugače kot preko haránske dežele, saj je puščava skoraj neprehodna. Tam je morali biti nekakšno babilonsko tržišče, kjer so izmenjavali robo, mite in ideje. Pozneje pripisujejo velikemu vedeževalcu Bileamu, da je prišel odtod (4 Mz 23,7). Morda so izbiri tega mesta botrovali tudi verski vzroki: častili so lunarnega boga kot v Uru.

Vsekakor je to za nomada, pastirja čred, močno privlačna dežela. Je dežela travnikov, ki jo namakajo dež in reke. Spomladi požene bohotno rastlinje: bele marjetice, krvavordeči tulipani in rumeni podleski delajo pisano preprogo, kaprovci migljajo s svojimi vijoličastimi kitami, visoki šopi rdečih trstik se dvigajo vsepovsod. Ta dišeča stepa se posuši, ko pride maj, vendar čredam nikdar zares ne manjka paše. Harán med gričevjem je bil brez dvoma tak, kot je danes: naselje opečnih, z apnom pobeljenih hiš, ki jih majhne kupole (vsaka pokriva en prostor) narede kot zbirko krogel.

Bivanje v Haranu bo globoko zaznamovalo zgodovino Terahovcev. Ves čas očakov bo ta dežela, ta Aram-Naharáim (Aram onstran reke), ta Paddan-Aram v resnici dežela dedov. Tja se bodo vračali iskat žene v tisti del družine, ki je tam ostal: od tam prideta Rebeka in Rahela. In ko bodo veliko pozneje Izraelci povzemali svoja stara izročila, bodo začeli takole: »Moj oče je bil blodeč Aramejec...« (5 Mz 26,5). Na vseh križiščih svoje zgodovine vidijo te blodeče rodove. Njihovo ime označuje veliki val, v katerem so Terahovci kapljica. Daleč in dolgo bodo jadrili in njihov jezik bo končno postal najbolj razširjen na sirsko-palestinskem področju – jezik, ki ga bo govoril Jezus. Bivanje v Haranu je bivanje "blodečega Aramejca", bivanje pred mestnimi vrati v začasnem taborišču.

To pa ni moglo biti več kot samo del poti. Stari Terah, Abramov oče, umre. Navdihnjeni tako postane glavar družine, "očak", in nadaljuje pot, ker ve, da ta dežela ni tista, v kateri se bo izpolnila usoda njegovega ljudstva. Zdaj se napoti proti jugu, proti deželi Kanaan, na drugi konec "rodovitnega polmeseca". V tem ni nič nelogičnega. Ti deželi, Sirija in Palestina sta bili skozi stoletja nekakšen hodnik. Po njem so butali vpadi s severa na jug in z juga na sever, pa tudi s Sredozemlja proti deželam ob Evfratu je to obvezen prehod. Abramova rodovina se pač ni razlikovala od množice drugih pastirjev, ki so s svojimi čredami hodili po njem od pašnika do pašnika. Maloštevilni Kanaanci so živeli samo v utrjenih mestih in niso mogli niti sanjati, da bi ovirali te prehode. Prvi stik s Kanaanom je brez zgodovine. Sveto pismo ne omenja nobenega srečanja s prebivalci, nobene bitke. Opozori nas pa na neko drugovažno dejstvo.

V Sihemu, kraju pod grebenom gore Garizim, ki jo bomo še srečavali, Bog Abramom potrdi obljubo in mu da na znanje: »Tvojemu potomstvu bom dal to deželo!« (1 Mz 12,7). Od tega trenutka dalje je usoda ljudstva vezana na to deželo. Od zdaj naprej je Kanaan "obljubljena dežela", vendar bo potrebnih sedem ali osem stoletij, da se bodo ti nomadi v njej ustalili. Nobenega drugega ljudstva ne poznamo, ki bi rabilo toliko časa, da se za stalno naseli.

Po postanku "na gori vzhodno od Betela" in gredoč od taborišča do taborišča, pridejo Abramovi ljudje do južnega konca Palestine, do tistega Negeba, ki od Judejskih gora do Sinaja ne nudi nič drugega kot strašno samoto.

Nekateri zgodovinarji sodijo, da je selitev Terahovcev proti jugu spremljal premik naseljencev Sirije in severne Mezopotamije. Tako naj bi nastala ljudstva, ki so jih našli v Palestini ob povratku iz Egipta pod Jozuetom: Horejci, Anakovci, Emejci, Zuzejci, Kaananci, Rafajevci, Perizejci.

Tam jih zgrabi lakota. V takih slučajih se nomadi vedno odločijo, da bodo šli past svojo živino v plodnejše ravnine. Ta razlika med plodnimi in neplodnimi sosednimi ozemlji je eden glavnih vzrokov za azijska preseljevanja. Nedaleč se razprostira mastni, neizčrpni Egipt. Čeprav je bilo družbeno tkivo v kraljestvu faraonov veliko bolj strnjeno kot v Kanaanu, ni moglo preprečiti, da se ne bi mednje mešali prišleki. Približno v tistem času grob iz 12. dinastije kaže celo karavano beduinov, mož, žena in otrok z njihovimi osli vred v deželi ob Nilu. Besedilo pove, da je neki Ibša s svojim rodом vznemirjal egipčanske uradnike. Francoski kmetje na alžirski obali niso z manjšim strahom gledali nomade, ki so prihajali z visokih planot in grozili njihovem zelenemu žitu. (*Opomba urednika*: tudi v Sloveniji se je v preteklih desetletjih na Notranjskem dogajalo, da so iz Like ali celo iz Bosne vdirali pastirji s celimi čredami ovac in brez usmiljenja popasli obdelana polja; pa še nihče se jih ni upal pritakniti).

Ravno za časa bivanja v Egiptu je prišlo do izgrede, ki se je v zgodovini izraelskih začetkov večkrat ponovil. Ta nam po eni strani pokaže, kakšen je bil zunanji izgled Semitov, po drugi strani pa, kakšno je bilo njihovo pojmovanje greha. Faraon je opazil lepoto Abramove žene Saraje in si jo je prisvojil. Abram se je bal, da bo imel sitnosti, skriti si je pa tudi ni upal, zato jo je razglasil za svojo sestro. (To niti ni bila laž, saj je bila verjetno njegova polsestra). Kot kraljeva ljubljanka je Saraja svojemu "bratu" preskrbela mnoge darove. Toda faraon je bil prešuštnik ne da bi

se tega zavedal in Bog ga je udaril. Greh je torej bil v njihovih očeh neka vrsta bolezni, s katero se je bilo mogoče okužiti, ne da bi človek to vedel. Prestrašeni faraon je vrnil Sarajo in nagnal ves rod ven iz dežele, vendar brez druge kazni. Ko človek bere o tem dogodku, se spomni očarljive, pa vendar nedoločno strašljive lepote cigank okrog naših mest in tistega zagonetnega strahu, ki ga povzroča to blodeče ljudstvo.

Nastane pa vprašanje, kako je mogla Saraja vzbujati tolikšno poželenje, saj je bila takrat stara petinšestdeset let. Ta uganka je povezana z drugimi: izjemno dolga življenja očakov in neverjetna rodovitnost, ki jo kažejo. Dokaj jasno je, da je svetopisemski pripovedovalec s tem hotel poudariti nek božji namen, nek poseben dar, ki ga je Bog podelil svojim izvoljencem.

V vsakem primeru je bilo bivanje v Egiptu kratko in na Abramovih ljudeh ni pustilo posledic, kot se je pozneje zgodilo za časa dolgega bivanja od Jožefa do Mojzesa. Od obeh velikih civilizacij, ob katerih se je Izrael, je samo evfratska pustila svoj odtis. Abram njegov rod se vrnete v Palestino, v Betel. Tam še v žive pod šotori in dogodki, ki slede, spadajo v nomadsko življenje.

V rodu samem se pojavi problem paše. Črede postale veliko številnejše, kakor so bile ob vstopu v Egipt, pa tudi Abramov nečak Lot, ki ga je spremljal skozi vso selitev, jih je imel dosti. »A dežela ni mogla preživljati obeh, ko sta prebivala skupaj« (1 Mz 13,6) Začeli so se prepiri med Abramovimi in Lotovimi pastirji ji, zato se dogovorita za ločitev. Medtem ko gre Lot v nižino doline Jordana, ki je bila takrat pravi vrt, bogata kot Egipt, saj se še ni uresničila katastrofa, ki je pozneje je uničila Sodomo in Gomoro, postavi Abram svoje šotore bolj zapadno v gozdnati pokrajini pri Mamrejevih hrastih nedaleč od Hebrona.

Primeri se tudi značilen udarec in protiudarec. V pokrajini okrog Mrtvega morja je takrat vladalo pet majhnih kraljev, ki so dolgovali pokorščino in davke močnejšim vladarjem v Mezopotamiji; na drugem koncu "rodovitnega polmeseca" so namreč skušali uveljaviti nekakšno središčno oblast. Evfratski kralji so bili nezadovoljni s svojimi kanaanskimi vazali, pa so se odločili za kazensko ekspedicijo (1 Mz 14). Nekateri hočejo v svetopisemskem šinarskem kralju Amrafelu videti Hamurabija, ki naj bi imel s seboj svoje sumerske, elamitske celo hetitske zaveznike iz Male Azije. Abramovi ljudje s to zadevo sicer nimajo nič opraviti, toda med ugrabljenimi ljudmi, ki so jih po zmagi s seboj odvedli Amrafel in njegovi zavezniki, se znajde

tudi Lot s svojimi. Abram pripravi protiudarec. Oboroži svoje može – tristo osemnajst jih je! – morebiti pokliče še kake zaveznike in zasleduje zmagovito karavano. Ko so v Danu Mezopotamci na tem, da zapuste Palestino in niso več čuječi, jih Abram ponoči napade, osvobodi Lota in njegove ter vrže sovražnike proti Damasku.

Nič novega torej v tem nomadskem življenju. Maloštevni rodovi v Transjordaniji in okrog Palmire so počeli več ali manj enako. Toda mali Abramov rod drugim ni niti malo podoben. Dogodki jih stalno opominjajo na obljubo, na skrivnostni dar. V trenutku, ko se Abram po zmagi vrača nazaj v svoje taborišče, mu pride naproti mož, mu čestita, mu prinese kruha in vina in ga pozdravi z besedami: »Blagoslovi naj te, Abram, Bog Navišji, ki je ustvaril nebo in zemljo!« (1 Mz 14,19). To je Melkizedek, skrivnostna osebnost, o katerem ne vemo nič. »Brez očeta je, brez matere, brez rodovnika, brez začetka dni in brez konca življenja, podoben pa je Božjemu Sinu« pravi Pismo Hebrejcem (7,3). Njegovo ime pomeni kralj pravičnosti in njegovo mesto Salem, ni nič drugega kot Jeruzalem, kakor dokazujejo egipčanski dokumenti. Preroške besede, novo Božje znamenje.

Zaveza

Je Melkizedek vedel, da se Abram bliža odločilna ura? V očakovem življenju se začne novo razdobje, ko bo Bog pomnožil svoje dokaze. Srce tega ne več mladega človeka teži strašen dvom: kaj bo s potomstvom, ki mu je obljubljeno, ko pa nima nobenega sina in zgleda, da je Sarajina jalovost dokončna? Toda Bog sliši to tarnanje in ponovi svojo obljubo. »Poglej proti nebu in preštej zvezde, če jih moreš prešteti... Tako bo s tvojim potomstvom« (1 Mz 15,5). Abram se obotavlja verjeti, toda Bog vztraja. To je resnična drama v duši navdihnjenega, »groza in gost mrak« (1 Mz 15,12). Nemogoče je, da bi priznal, kar zahtevajo! Bog je natančnejši. Za bodoče ljudi, ki bodo rojeni iz Abrama, ne bo vse samo veselje in rodovitnost. Preden bodo uživali obljubljeno deželo, bodo morali trpeti, služiti v tuji deželi. Toda rodili se bodo in njihova last bo segala »od Egiptovske reke do velike reke, reke Evfrata« (1 Mz 15,18). Zdaj Abram verjame.

Njegova žena Saraja je bolj nezaupljiva, je pa praktična in zato najde neko rešitev. Stari sumerski zakon, ki ga je v tistem času izrazil Hamurabijev zakonik, je upošteval primer jalove žene: mož je smel od nje zahtevati, da mu izbere eno od svojih dekel, ki mu bo dala otroke. Saraja torej privede Abram u egiptovsko sužnjo Hagáro in Hagára spočne. Ampak priležnica se prevzame in začne gledati zviška

na zakonito, pa jalovo ženo. Hamurabijevi pravniki so bili dobri psihologi in so tak primer predvideli: najbrž ni bil redek. Žena je smela kaznovati prevzetnico, kar je Saraja tudi storila in brez dvoma precej ostro. To je povzročilo, da je Abram izgubil zaupanje in Hagára je pobegnila v puščavo, kjer jo je, nosečo kot je bila, čakala smrt. Brez posega Gospodovega angela bi do tega tudi prišlo. Toda Hagára se vrne nazaj v taborišče in v kratkem rodi Izmaela. Abram tako ugotovi, da Bog lahko dá sina tudi človeku pri šestinosemdesetih letih.

Trinajst let mine. Abraham se bliža stoletnici. Obljubljeno potomstvo bo torej Izmaelovo. Ne! Bog znova obišče svojega zvestega in njegova beseda mu razodene še več. Ne obljubi mu več samo, da bo iz njega rojen narod in da bo imel v lasti deželo Kanaan: »hodi pred menoj in bodi popoln« – če bo Abram tak, bo sklenjena zaveza med njegovim ljudstvom in Vsemogočnim. To duhovno maziljenje, ki ga je Melkizedek, "duhovnik Najvišjega" zarisal nad Abrahamom, Bog sam potrdi. Med Nevidnim in očakom je sklenjena prava pogodba, ki vsebuje pogoje za obe strani.

V zameno za posebno varstvo, ki ga bo deležen, mora Abram sprejeti dve obveznosti. Prva je spremeniti ime, kar je pri vseh primitivnih ljudstvih, posebno pa v Orientu, velikega pomena: ime ne pomeni toliko oznako ali izraz, ampak ustvarjanje, vzbujanje. Namesto Abram, kar zna biti besedno namigovanje na neko sumersko božanstvo, bo Abraham, kar pomeni "oče množice narodov". In da se pokaže, kako Saraja ni zavržena, ampak pridružena usodi svojega moža, dobi ime Sara, ki izraža nekakšno odličnost, nekaj kakor "Vaša Visokost.

Druga božja zahteva je bolj nenavadna. Zahteva, da Abram sprejme obrezo zase in za svoje. S tem prihaja na dan eden najstarejših obredov človeštva, ki ga po malem najdemo vsepovsod na zemlji in v vsakem času. Poznala ga je predkolumbovska Amerika in Polinezija. V Egiptu je bil običajen in morda ga je Abraham tam spoznal. Izvor tega obreda je v popolni temi. Herodot ga je pripisoval skrbi za snago. Drugi mislijo, da ga je mogoče razložiti le s psihološkimi razlogi. Nekateri vidijo v njem prastar spomin na krvave daritve ali na daritvena pohabljenja. V črni Afriki so znana ljudstva, ki ga uporabljajo tudi pri ženskah. Kakorkoli že, obreza bo postala velike važnosti v izročilih Abrahamovih potomcev. Pojmovana zgolj kot obred bo neka vrsta uvajanja, brez katere ni mogoče pripadati izvoljenemu ljudstvu, toda v tem primeru lahko rečemo, da je postala tudi kamen spotike, nad katerim je staro judovstvo, ki je izključevalo druge, padlo zaradi univerzalnega krščanstva. Toda njen resnični pomen je globlji: je znamenje zaveze, boleč znak podreditve Božji volji. Obred sam ne zadošča: »Gospod, tvoj

Bog, bo obrezal tvoje srce,« pravi Sveto pismo (5 Mz 30,6).

Zaveza je sklenjena. Abraham je obrezan in vsi moški njegove hiše tudi. Zdaj jim Bog povrne. Stran o novem obisku Boga je ena najlepših v Prvi Mojzesovi knjigi. V njej odseva vsa svetloba lepega orientalskega dne, vsa obljuba neke čudovite prihodnosti. Vroče je in Abraham sedi pri vhodu v svoj šotor. Mamrejevi hrasti dajejo migetajočo senco. Abraham sanja ali dremlje. In ko nenadoma dvigne glavo, vidi pred seboj tri obiskovalce. Pohiti gostom naproti, ponudi jim vode, da si umijejo noge. Sara bo pripravila kolače. Mlado tele dajo kuhat v maslo. Eno najlepših vzhodnjaških izročil ukazuje videti v vsakem obiskovalcu poslanca bogov, toda ti obiskovalci pri Mamreju so Bog sam z dvema angeloma. Najvišji ravna z očakom kot s prijateljem, prihaja pod njegovo streho. Oznani mu veselo novico: Sara bo imela sina. Ona dvomi? Se sama sebi smeje? »Mar naj zdaj, ko sem že vsa uvela, še občutim slast?« – »Ali je za Gospoda kaj pretežko?« odvrne obiskovalec. Izbrani človek in najvišji učitelj se zdaj razumeta v čudoviti preprostosti.

Temu gostitelju, temu zaupniku Bog ne prikriva, da se je v Mamreju ustavil za trenutek tudi z nekim drugim namenom. On je gospodar obljub sreče, pa tudi kazni. Sodoma in Gomora sta si nakopali strašno grožnjo. Njuna nemoralnost je Boga pripravila do tega, da se ju je

odločil uničiti. Abraham se zgrozi. Popolnoma jih uničiti? Toda če je Bog Bog pravičnosti, ali je potem pravično udariti tudi nedolžne zaradi krivih? Kaj ne bo Bog prizanesel, če najde v mestih vsaj peščico poštenih? Gospodova angela se odpravita proti mestu, tam pa z njima ogabno postopajo. Sodomčani in Gomorčani so se res vdajali pregreham, ki so vpile po kazni. In je prišla. Strašna. »Gost ognjeni dež se je začel brez prestanka zlivati nanju. Polja, travniki, mestni nasadi, vse je zgorelo. Zgoreli so gozdovi na gričih in šore je ogenj požrl do korenin. Zgoreli so hlevi, hiše, utrdbe in javna poslopja. Gosto naseljeni mesti sta postali grobišči in ko so plameni požrli vse, kar je bilo na tleh, so se zažrli v samo zemljo in jo popolnoma zamorili.« Tako pripoveduje aleksandrijski zgodovinar in filozof

Filon leta 20 pred Kr.

Ali to dramo dokazujejo kaki drugi dokumenti razen Svetega pisma? Jo je morda navdihnil videz pokrajine okrog Mrtvega morja, njegove zaradi soli in zemeljske smole goste vode, katere površina se kovinsko bliska ob škrlatnih pečinah Moaba? Gotovo je, da je vsa ta pokrajina močno zaznamovana z vulkansko dejavnostjo. V tej kotlini veje kovinski vonj, vonj smrti. Toda Sveto pismo večkrat poudarja lepoto in rodovitnost te dežele pred uničenjem in arheologija sodi, da ima dokaze, da je bilo to območje okrog leta 2000 naseljeno in obdelano. Ruševine zloglasnih mest naj bi zalila narasla voda.

Katastrofi je ušla edino družina Lota, ki se je izkazal človeškega sredi tega divjaškega prebivalstva in je sprejel Gospodova angela. Uspelo mu je zbežati skozi ognjeni dež. Toda njegovo ženo, ki se je obračala, da bi videla grozni prizor, so zadušili strupeni plini in izparine so jo pokrile. Še danes je videti v tej pusti umazanobebe obeliske, ki zgledajo kot kipi, nenavadne oblike, ki jih je božja jeza spremenila v kamen.

Ljudstvo Svetega pisma

Novo v novem letniku

Sveto pismo ima dva glavna dela: Staro in Novo zavezo. Stara zajema čas od začetka sveta do Kristusa oziroma do nastopa Janeza Krstnika, Nova pa čas Kristusovega življenja, smrti in vstajenja, širjenja prve Cerkve in spisov, ki so nastali v prvih desetletjih krščanstva. Sicer je Sveto pismo od Boga navdihnjeno, vendar je nastajalo v človeškem okolju in so ga pisali ljudje, zato nam je pogosto nerazumljivo, če tega časa in okolja ne poznamo. Posebno to velja za Staro zavezo, saj so nam sumerska, akadaska, babilonska in semitske kulture, ki so na njegov nastanek in oblikovanje vplivale, popolnoma tuje. S svojimi deli je skušal te pomanjkljivosti v našem znanju odpraviti s svojimi deli francoski pisec Henri Daniel-Rops (1901-1965). Koliko so cenili njegova dela nam pove dejstvo, da je leta 1955 postal član francoske Akademije, kar je najvišja čast, ki jo more kak izobraženec v Franciji doseči.

O svetopisemskem okolju je napisal več knjig, ki so sad dolgotrajnega študija. Za boljše razumevanje Svetega pisma je nujno spoznati ljudstvo, kjer je Knjiga vseh knjig nastala. To obravnava v zbirki, ki ji je dal naslov Histoire sainte (Sveta zgodovina). Njen prvi del nosi naslov Le peuple de la Bible (Ljudstvo Svetega pisma), kjer obravnava nastanek in zgodovino izvoljenega ljudstva stare zaveze od Abrahama do Kristusa. Pod tem naslovom jo bomo tudi objavljali v nadaljevanjih. Pri navedkih iz Svetega pisma in pri transkripciji imen se bomo držali slovenskega standardnega prevoda (Ljubljana 1996).

Prvi del

Očaki

Prvo poglavje: **Abrahamovo poslanstvo**

Prva civilizacija, ki jo je spoznala Mezopotamija so bili Sumerci, pozornosti vredno ljudstvo. V petem tisočletju so prišli, ne ve se odkod – morda iz Afganistana, iz Beludžistana. Okrog 3500 so že trdno zasidrani v deželi ob dolnjem Evfratu, ki jo Sveto pismo imenuje Šinár. Gotovo je, da niso bili Semiti. Kdor se hoče o tem prepričati, je dovolj, da si ogleda okrogli neporaščeni obraz z debelim in kratkim nosom tistega Gudea, značilnega Sumerca petindvajsetega stoletja, katerega enajst kipov hrani pariški Louvre, ali pa pogleda v Britanskem muzeju vznemirljivi obraz tiste kraljice Šub-Ad, ki je umrla v Uru pred pet tisoč petsto leti in ki njene čutne nosnice, sladostrastne ustnice in velike odprte oči zgledajo, kot da bodo zdaj zdaj oživele in ki pod čudno krono iz kovinskih lističev še danes uteleša večno skušnjavo ženske skrivnosti.

Ti Sumerci so bili za vso Mezopotamijo začetniki civilizacije. Od njih je izšla umetnost namakanja, sajenja in zidanja, njihovi veliki verski miti in pravna načela; celo nekatere osnovne poteze našega mišljenja imajo svoje korenine v deželi Sumer. Upravičeno je mnenje, da so v deželi Evfrata igrali enako vlogo kot Latinci v oblikovanju zahodnih družb. Za razliko od Rima pa Sumer ni čutil potrebe po zedinjenju dežele. Vsako mesto, Ur, Lagaš, Uruk, je bila majčkена državica, ki jo je vodil kraljiček, *patési*, namestnik krajevnega božanstva. Prepogoste vojske so so porajale nasprotja med temi gnezdi. Sosedje so se s tem okoriščali in to je bil prvinegotovi napad puščave na "rodovitni polmesec". Ti novi

prihajači so bili brez vsakega dvoma Semiti: njihov nos je orlovski in lasje skodrani. Skozi stoletja počasi osvajajo deželo Akad ob srednjem Evfratu, kjer jih zadržuje moč *patési*. Njihova civilizacija prav medlo posnema sumersko. Toda okrog leta 3000 napadejo. Dve stoletji traja močno semitsko širjenje. Približno v času, ko v Egiptu grade velike piramide, akadski kralj Sargon I., vrtnar, ki je postal vojaški poveljnik, pobije male sumerske kneze se ubrani vseh grozečih vpadov hribovcev iz Elama, nato se obrne na zahod in prodira do Sredozemskega morja, vanj namoči svoje orožje in si podvrže "libanonske cedre in srebrno goro", Taurus. Ta semitska razširitev v 18. stoletju pušča sledove vsepovsod. Feničani so gotovo ena izmed vej, najti pa je semitske kolonije iz tega časa tja do osrčja Male Azije, do Kapadokije.

Ta osvojitev je bila pa krhka. Zmagovalec je moral imeti slabe sile, saj dežele ni zasedel. Komaj je odšel, se je moral vračati, da je zadušil upore. Sargonov vnuk Naram-Sin se je s tem otepal ves čas svoje vlade. Akadski imperij je bil tako malo trden, da ga je kmalu ogrozil prvi vdor hribovcev, skrivnostnega ljudstva Guti. Njihov vdor je tako pretresel Mezopotamijo, da so nemire izkoristili Sumeri in spet dosegli neodvisnost. Tako je okrog leta 2300 v glavnem mestu Lagašu Gudea postal močan vladar.

Ko je Abram prišel na svet, je Mezopotamija zgledala kot mozaik majhnih sumerskih in akadskih držav, ki so si bile bolj ali manj sovražne in so odklanjale politično enotnost. Vse so bile pa na približno isti stopnji civilizacije pod sumerskim vplivom.

Iz leta v leto bolje spoznavamo to civilizacijo. Pred stopetdesetimi leti je Emil Botta, francoski konzul v Mosulu, prišel na misel, da je začel raziskovati griče, ki so razsuti po ravnini. Začela so se razkrivati čudovita obzorja. Brez dvoma še nešteto spominov spi pod peskom in čakajo slučajno srečo, ki jih bo s krampom osvobodila. Metoda fotografije prereзов, ki jo je iznašel duhovnik Poidebard odkriva vedno nove kraje, ki jih je treba raziskati. Tam, kjer pot, po kateri so hodile oslovske karavane, prečka Evfrat, je Mari, kjer so izkopavali Francozi od leta 1934 dalje. Prikazala se je palača na dveh hektarjih (5 akrov), njeni templji, večnadstropen stolp in neštene muzejske drobnarije. Če še niso našli Agadeja, glavnega mesta velikega Sargona, pa lahko v odkritem Uru raziskujejo okolje, v katerem je bil rojen Abram. Od leta 1922 se nadaljujejo resna izkopavanja in danes stoji pred našimi očmi petnajst stoletij. Iz peska je vstal tempeljski stolp, ki razkazuje svoje ogromno zidovje in ga obdaja cela šahovnica hiš. V Londonu,

Filadelfiji in Bagdadu je mogoče občudovati pravljичne zaklade Ura: cizelirana kraljevska bodala, bakrene čelade vojakov, zlato čašo, ki jo je tiščalo k ustom truplo žene, ko so jo našli – umetnino čudovite lepote.

Abramova selitev, ki so jo naši predniki imeli za nekakšen začetek zgodovine, se nam danes zdi kot novejši dogodek mezopotamske zgodovine. Jasno je, da mnogo izročil, ki so jih prinesli s seboj Terahovci, izvira iz Sumerja in da so dejstva in navade, na katere se bo pozneje skliceval Abram, tiste, ki se jih je držal v Uru v času svoje mladosti.

Mesto je zanj mesto iz opeke, takšno, kakršno so nam odkrili arheologi. Edina surovina dežele je ilovica, ki so jo bodisi žgali, bodisi sušili na soncu. Uvoženi kamen je namenjen izključno za kipe bogov in za plošče kraljevih zakonov. Hiše so ob vijugastih uličicah in imajo slepe zidove: skladno z navado, ki jo je Vzhod ohranil, se zasebno življenje omejuje na notranja dvorišča. Belo ometane terasaste hiše s smokvinim nasadom v kotu dvorišča v modernem Iraku so ohranile enak videz, kakor so ga imele hiše pred štiri tisoč leti. Abram to bivališče zapusti, da bi sledil Bogu, spomin nanj je pa le ohranil: v preddverju ni sprejel tujca, ne da bi mu ob robu nalašč za to urejenega korita umil roke in noge. Ko bo sprejel tri neznance pri Mamrejevih hrastih, jim bo rekel: »Naj prinesejo malo vode, da si umijete noge« (1 Mz 18,4).

Ko je zapustil Ur, je zapustil udobje in razkošje mesta, lepo pohištvo z vložki, svilene zavese, vezena oblačila, nakit in dišave. Odrekel se je tudi podrobni birokraciji, ki so jo imeli sumerske *patési*, ki so polnili knjižnice z glinastimi ploščicami, odrekel se je državnemu sistemu davkov in dajatev, katerih trdoto je hebrejske brezvladje tako sovražilo. Zapustil je vero v mnoge bogove ali moči narave, kot so bili Enlil-zrak, Anu-nebo: Enki-voda, ki daje rodovitnost, malike, ki so zahtevali med, vino in datljeve sladkarije. Morebiti se je hotel celo izmuzniti nekaterim navadam, za katere se zdi, da jih je vera nalagala.

Zakaj v tej tako zelo civilizirani družbi nas preseneti grozotno dejstvo: žrtvovali so ljudi. V slavo bogov in kraljev so bile včasih potrebne žrtve. V grobiščih v Uru so pri izkopavanjih naleteli na strahotne prizore: okrog kraljevskih trupel, pokritih z biseri, zlatom, višnjevцем in ahati je bilo poravnanih petindvajset, petdeset, štiriinsedemdeset žrtvovanih služabnikov. Tam so možje in žene, častniki, služabniki tja do oslovskega gonjača z njegovo živaljo vred. Vsi so lepo poravnani kot za parado. Nobenega sledu nasilja ni videti: te žrtve so morale umreti

zastrupljene. Renan je rekel, da je Abramova slava v tem, da je pri daritvi človeka zamenjal z ovnom in odkritja v Uru dajejo misliti, da to vsaj do neke mere drži.

Hamurabi, Abramov sodobnik

Neko zgodovinsko dejstvo je lahko imelo na odločitev navdihnjenega moža bolj neposreden vpliv. Dvaindvajseto stoletje, torej tisto pred Abramovim rojstvom, so zaznamovali veliki dogodki, o katerih se nam počasi jasni. V zgodovini se pojavijo Arijci. Prišli so iz področja, ki ga ne moremo natančno določiti – vsekakor od nekod med Baltikom in Kaspijskim jezerom. Morda je bil to samo prvi korak njihovega ogromnega preseljevanja, v katero so jih silili skrivnostni vzroki (pomanjkanje živeža, spremembe podnebja ali celo samohotna želja po osvajanju). Množice ljudi, ki so govorili skoraj isti jezik, so se začele pomikati proti jugu. Okrog 2150 je to preseljevanje doseglo mejno območje Mezopotamije, Male Azije in Irana. Ta ljudstva najdemo pod imenom Hetiti, Kasiti in Mitanci. Druga veja se je usmerila proti Evropi in se pod imenom Ahajci ustalila sto let pozneje na grškem polotoku. V tem trenutku ta množična preseljevanja v daljnih pokrajinah še ne vznemirjajo starih civilizacij. V Nilovi dolini so tebanski faraoni Neko zgodovinsko dejstvo je lahko imelo na odločitev navdihnjenega moža bolj neposreden vpliv. Dvaindvajseto stoletje, torej tisto pred Abramovim rojstvom, so zaznamovali veliki dogodki, o katerih se nam počasi jasni. V zgodovini se pojavijo Arijci. Prišli so iz področja, ki ga ne moremo natančno določiti – vsekakor od nekod med Baltikom in Kaspijskim jezerom. Morda je bil to samo prvi korak njihovega ogromnega preseljevanja, v katero so jih silili skrivnostni vzroki (pomanjkanje živeža, spremembe podnebja ali celo samohotna želja po osvajanju). Množice ljudi, ki so govorili skoraj isti jezik, so se začele pomikati proti jugu. Okrog 2150 je to preseljevanje doseglo mejno območje Mezopotamije, Male Azije in Irana. Ta ljudstva najdemo pod imenom Hetiti, Kasiti in Mitanci. Druga veja se je usmerila proti Evropi in se pod imenom Ahajci ustalila sto let pozneje na grškem polotoku. V tem trenutku ta množična preseljevanja v daljnih pokrajinah še ne vznemirjajo starih civilizacij. V Nilovi dolini so tebanski faraoni premagali družbeno krizo, v katero je zašlo staro kraljestvo in omogočili čudovit razvoj Egipta pod senusritsko dinastijo. Na svojem varnem otoku kretski kralj Minos začne graditi prve palače v Phaestosu in Knososu in je s prelepih keramičnih posod. Šele dve, tri stoletja pozneje bo ta trdna kraljestva zalila mogočna arijska plima. Toda Mezopotamija, ki je najbližja krajem, od koder so privreli ti barbari, bo prva začutila pretres.

To je nekakšen semitski odbojni val od zahoda proti vzhodu, odgovor na osvojitve Sargona, ki je dosegel Sredozemsko morje. Iz dežele Amur-ru, današnje Sirije, privro novi valovi: Amorejci. Morda so njihovi voditelji, od katerih je bil vsaj eden velik, videli v arijskem pritisku nevarnost in so skušali doseči enotnost v Mezopotamiji, da bi se ji uprli.

Poskus Hamurabija, najvažnejšega od teh amorejskih kraljev, je prav zanimiv. Njegovi predniki so celo stoletje pridno večali svojo moč na račun malih kraljev akadške in sumerske dežele. Ko pride okrog leta 2000 na prestol, nadaljuje to delo in ga pripelje kar daleč. Hoče zediniti vsa ta ljudstva in narediti iz njih eno dušo in eno telo. Izvede versko revolucijo, odstavi stare bogove in postavi najvišje božanstvo, Marduka. Njegovo mesto Babilon postane glavno mesto vse dežele ob Evfratu. In v štiridesetem letu svoje vlade da vklesati svoje "odloke pravičnosti", zakonik, ki ga hranijo v pariškem Louvru in je povzetek starih sumerskih izročil, h katerim hoče prisiliti svoje ljudstvo.

Ta poskus ima v sebi nekaj napoleonskega. Ta Hamurabi osvojevalec in pravnik, je ena največjih osebnosti svojega časa. Mu je uspelo? V nekem smislu ne, saj ta prisiljena enotnost ni vzdržala napadov Arijcev, ki so sto let pozneje oplenili Babilon. Kljub temu pa bo od tedaj babilonski jezik diplomatski jezik, ki ga bodo rabili od Male Azije do Egipta, amorejski vpliv pa bo ostal globoko vtisnjen v zgodovino civilizacije. Seveda se pa ta izjemni poskus ne izteče brez hudih nasprotovanj. Dolg je spisek mest, ki jih je Hamurabi kaznoval z razrušenjem. Mari si ni več opomogel. Komaj je veliki osvojevalec umrl, že se je Ur poskusil upreti, vendar je despotov sin je njegove zidove zravnal z zemljo in izselil vse prebivalce.

Je bila Abramova odločitev, da bo zapustil deželo, v kateri je bil živel, v zvezi s to nasilno in neznosno zedinjevalno politiko? V politiki babilonskega kralja je Abram lahko našel odlične razloge, s katerimi je prepričal starega Teraha, da je bolje oditi. In kdo ve, če ni poskus verske edinosti okrog božanstva Marduka, pomagal odločitvi tistega, ki je v svojem srcu nosil gotovost o edinem Bogu.

Ljudstvo Svetega pisma

Novo v novem letniku

Sveto pismo ima dva glavna dela: Staro in Novo zavezo. Stara zajema čas od začetka sveta do Kristusa oziroma do nastopa Janeza Krstnika, Nova pa čas Kristusovega življenja, smrti in vstajenja, širjenja prve Cerkve in spisov, ki so nastali v prvih desetletjih krščanstva. Sicer je Sveto pismo od Boga navdihnjeno, vendar je nastajalo v človeškem okolju in so ga pisali ljudje, zato nam je pogosto nerazumljivo, če tega časa in okolja ne poznamo. Posebno to velja za Staro zavezo, saj so nam sumerska, akadaska, babilonska in semitske kulture, ki so na njegov nastanek in oblikovanje vplivale, popolnoma tuje. S svojimi deli je skušal te pomanjkljivosti v našem znanju odpraviti s svojimi deli francoski pisec Henri Daniel-Rops (1901-1965). Koliko so cenili njegova dela nam pove dejstvo, da je leta 1955 postal član francoske Akademije, kar je najvišja čast, ki jo more kak izobraženec v Franciji doseči.

O svetopisemskem okolju je napisal več knjig, ki so sad dolgotrajnega študija. Za boljše razumevanje Svetega pisma je nujno spoznati ljudstvo, kjer je Knjiga vseh knjig nastala. To obravnava v zbirki, ki ji je dal naslov Histoire sainte (Sveta zgodovina). Njen prvi del nosi naslov Le peuple de la Bible (Ljudstvo Svetega pisma), kjer obravnava nastanek in zgodovino izvoljenega ljudstva stare zaveze od Abrahama do Kristusa. Pod tem naslovom jo bomo tudi objavljali v nadaljevanjih. Pri navedkih iz Svetega pisma in pri transkripciji imen se bomo držali slovenskega standardnega prevoda (Ljubljana 1996).

Prvi del

Očaki

Prvo poglavje: **Abrahamovo poslanstvo**

Abraham, Semit iz Ura v Šinárju na Božji klic skupaj s svojimi zapusti svoje rojstno mesto. Mezopotamija (Medrečje, dežela med rekama Evfratom in Tigrisom, danes v Iraku) okrog 2000 pred Kr.; давnost njenih civilizacij; megleni

nasledniki Sumercev in Semitov; Hamurabijevo kraljestvo. Abrahamov rod na poti: Harán, prvi postanek v Kanaanu v Sihemu; bivanje v Egiptu in povratek v Kanaan. Bog čudežno da očaku potomstvo, sklene z njim zavezo, spremeni ime Abram v Abraham in ukaže obrezo. Uničenje Sódome in Gomóre. Zadnja preizkušnja: daritev Izaka. Abrahamova smrt.

Pred kakimi štiri tisoč leti je v Uru v Šinárju, glavnem mestu pokrajine ob dolnjem Evfratu, mož po imenu Abram sprejel obisk Boga in je brez obotavljanja verjel obljubi: *»Iz tebe bom naredil velik narod. Blagoslovil te bom in tvoje ime bo veliko«* (1Mz 12,1).

To je svetopisemsko izhodišče vsega zgodovinskega razvoja, ki mu je bilo izraelsko ljudstvo hkrati predmet priča. To je mističen dogodek, nič manj skrivnosten v svojem bistvu, pa tudi nič manj dosegljiv v svojih posledicah, kot je bilo na primer poslanstvo Ivane Arške v Franciji. To, da naj mali pastirski beduinski rod, ki je potoval kot mnogo drugih po ravninah in stepah, postane nosilec tako pomembne usode, so daljni potomci očakov razumeli kot dejstvo, ki ga ni mogoče razložiti z ,logiko zgodovine: v tem se je morala izražati Božja volja sama.

Skozi dvatisoč let o tem skrivnostnem dogodku niso nikoli dvomili. Daljni potomci navdihnjenca so si klicali v spomin obljubo v časih najhujših pretresov in v svojih najtemnejših urah bodisi v tolažbo, bodisi v spreobrnjene. *»Vaš oče Abraham se je razveselil, ko je videl moj dan,«* je rekel Kristus. Na veri očakov so nastala tri velika verstva: judovstvo, krščanstvo in islam. Ta daljnosežni dogodek, odhod rodu iz Ura proti hribovju Harána, je veliki trenutek zgodovine. In če po Renanovem zgledu ne verjamemo več, da je Abram pravljčni "Pater Orcham" iz Ovidovih "Metamorfoz", še vedno ostane – v skladu s svetim imenom, ki ga je pozneje dobil – Abraham, *»oče mnogih«*.

Kakor so sežeti stavki Prve Mojzesove knjige, v kateri je dogodek popisano, nam vendar zadoščajo, da opazimo v Abramovi odločitvi začetek verske drame. Terah, njegov oče, je bil malikovalec. *»Služil je drugim bogovom,«* je kasneje rekel Jozue (Jz 24,2). Brez dvoma mesečevemu bogu Nannar-Sinu, ki ga izkopane klesarije kažejo v obliki enega tistih bradatih princev, katerih kocine in lasje so izklesani v temnomodrem kamnu in imajo nenavaden kovinski lesk. To je bil bog svetle azijske noči in polmesec ob njem je čoln s koničastim kljunom na Evfratu, s katerim je potoval proti nebu. Abram se je odločil prelomiti s tem lunarnim kultom

mezopotamskega mnogoboštva, ko je slišal zahtevo božanstva brez imena: *»Zapusti svojo deželo, svoje ljudstvo in hišo svojega očeta«* (1Mz 12,1). V Juditinem času je Asirec Holofern zahteval informacije o Izraelcih in mu je bilo rečeno, da je to ljudstvo zapustilo vero svojih očetov, ki so častili mnoge bogove in da je častilo edinega Boga v nebesih, ki jim je zapovedal zapustiti deželo Kaldejev in iti živeti v Kanaan (Jdt 5,8-9). V dejanju tega moža, ki se je napotil proti severu, je že vsebovano nadnaravno poslanstvo ljudstva, po katerem se je monoteizem (vera v enega Boga) uveljavil v svetu.

Ne poda se na pot sam. Ta verski reformator je prepričal svoje. Spremlja ga njegova žena Saraja, prepričal pa je tudi svojega priletnega očeta Teraha, da je na klic neznane božanstva šel na pot proti neznani deželi. Kot bi hotel pretrgati vse vezi, ki so ga vezale na preteklost, je stari vzel s seboj svojega vnuka Lota, otroka sina, ki je pred kratkim umrl. Kako se je uresničevala ta sprememba vere? Ne vemo. Orient je vedno zelo zaupal tistim, ki so trdili, da jih je Bog poslal. Izrael je verjel mnogim prerokom in pri nekem drugem semitskem ljudstvu je Mohamed na angelovo naročilo: *»Pridigaj svojim bližnjim! Oznanjaj edinega Boga!«* uspel, da so mu prisluhnili, čeprav po mnogih naporih. Lahko bi se tudi vprašali, če ni treba v odhodu vsega rodu videti še nekaj drugega: puritansko reakcijo teh nestalno naseljenih Terahovcev v Uru spričo bogastva in propadlosti mest; domotožje po svobodnem življenju v šotorih, katerega spomini so bili še blizu; morebiti pa tudi posledica enega tistih hudih potresov, ki jih je Mezopotamija tako veliko izkusila.

Ta navdihnjena selitev je nekoč, na meglenih obzorjih zgodovine zgledala kot čuden in težko razumljiv dogodek, mi jo pa danes vidimo v točno določenem okolju in se lepo vključuje v dogodke izpred več kot petnajst stoletij. Je pač ena izmed tistih selitev ljudstev, ki jim je bila pokrajina med dvema rekama mnogokrat priča. Kolikor bolj natančna lopata arheologov odkriva pod ilovnatimi "telli" (umetnimi griči) plast za plastjo sledove pretresljivih civilizacij, toliko bolje lahko postavimo ta dogodek v tek stoletij in družbenih ureditev. Je res, da je poklicanje Abrama nekaj mističnega, je pa tudi zgodovinsko dejstvo, ki ga ni mogoče razumeti drugače kot v okviru tiste Mezopotamije, katere večtisočletna izročila so po zaslugi Svetega pisma ostala v spominu vse bele rase.

Mezopotamija, topilnica ljudstev

Ko je Abram okrog dva tisoč let pred Kristusom zapustil Ur, je minilo že najmanj petnajst stoletij, kar je bila v Mezopotomiji rojena zgodovina. Mezopotamija je bila

eden od dveh svetilnikov, za katera se zdi, da sta edina, ki posijeta v somrak začetkov zahodnega sveta. Drugi je bil Egipt, oba pa sta rodovitna ravnina, kjer voda poživlja rastlinje in kjer potrpežljivi napori generacij ustvarjajo prve temelje družbe. Zdi se, da izven teh dveh izjemnih območij ni bilo nič drugega kot zmedeno prerivanje in brezvladje. Edina izjema je Kreta, kjer se je na majhnem otoku razvila ena najbolj pretanjenih civilizacij.

Čeprav so dobro znani osnovni pogoji, ki so povezovali ljudi v skupine v teh ravninah ob velikih rekah, kjer je poljedelstvo nujno postalo osnovna dejavnost – isto je bil na Kitajskem ob Jang-ce in v Indiji ob Gangesu – pa zgodovine dežele ob Nilu in Mezopotamije ni krojila podobna usoda. Egipt je dolga dolina, ki jo obrobajo strmi skalnati robovi in ki jo reka napolni vsako pomlad s čudovito rednimi poplavami. Posledica te rodovitne in obnovljene pokrajine je stalnost, ki se zdi, da odseva v njeni zgodovini. Poleg tega je Egipt v stiku z Azijo in na robu Afrike prehodno ozemlje samo, kolikor to sam dovoli. Nikdar ni bil prehodno ozemlje za tuje vdore. Čisto drugače je pa bilo v deželah ob Evfratu in Tigrisu.

Na zemljevidu so med Perzijskim zalivom in Sredozemskim morjem ravnine, ki jih v obliki nepravilnega pravokotnika obdajajo višine. Na vzhodu se dviguje gorovje Zagros, zadnji obronek iranskega višavja; na severu oblikujejo Anti-Taurus in pogorja Armenije spoštovanja vredno oviro; kdor hoče k Sredozemlju mora pa prekoračiti gorovje Libanon ali Palestinsko višavje.

V srcu te pokrajine, ki je večja kot vsa Evropa brez Rusije, je žareča puščava, ena najbolj brezupnih na našem planetu. Različno izgleda, vendar se nepretrgana vleče proti jugu do rdečega peska Dahne in še dalje do skalovij Hadramauta. Okrog te žerjavnice pa je narava prihranila človeku pas rodovitnega ozemlja. To je "rodovitni polmesec": rečne usedline, stepski pašniki severne Sirije, dolini Orontesa in Jordana.

Mezopotamija je vzhodni in največji del teh prednostnih območij. Kot pove njeno ime (dali so ji ga Grki), je to območje dveh rek, med dvema rekama, Medrečje. Če je Egipt po Herodotovih besedah "Nilov dar", je Mezopotamija, če tako hočemo, dar Tigrisa in Evfrata, toda dar, ki ga je mogoče vzeti nazaj in je bil pogosto sporen.

Čeprav sta obe reki rojeni v armenskih pogorjih, sta zelo različni. Tigris ima visoke bregove in hiter tek. Naraščati začne marca in 15. junija doseže višek. Kjer

se razlije preko bregov, le prerad naredi močvirja. Evfrat ima manj vode in jo na robu puščave stalno izgublja. Njegova poplava je kasnejša, počasnejša in se bolj redno širi preko nizkih bregov. Ta koristna poplava razloži, zakaj so skoraj vsa mesta zrasla nedaleč od bregov. Pa tudi Evfrat sam se ne more primerjati z Nilom. Velik del tal je izven dosega poplave. Da so ustvarili tiste "večne vode", o katerih govori Abramov sodobnik Hamurabi, je bilo treba vložiti neskončen napor v gradnjo kanalov in zapornic. To je bil namakalni sistem, ki so ga ljudje mojstrsko izkoriščali štiri tisoč let. Ko so ga zanemarili, je dežela zašla v bedo, v kakršni je bila v začetku 20. stoletja.

Reki se takrat nista stekali kot se zdaj v današnji nižini Šot-el-Arab – tam je bilo morje. V štiri tisoč letih so rečne naplavine zrinile obalo daleč naprej in delta je postala skupna. V Abramovem času je bil Ur na obalnem območju, danes pa je od morja oddaljen več kot 200 kilometrov.

V primerjavi s puščavo, kjer podnevi mori vročina in ponoči mraz (prim. 1Mz 31,40), zgleda Mezopotamija kot vrt. Je brez dvoma dežela, kjer sta doma ječmen in pšenica. Je dežela, od katere lahko človek zahteva tri žetve, da je le dosti vode. Kraljevsko izgleda nasad datljevih palm, ki skrbi za sladkarije, med, vino in sto vrst vlaken; sezam daje olje lešnikovega okusa; smokve so tako sladke, da so jih darovali bogovom; na trti zori opojno vino in iz tamarisk se cedi sladek sok. Lahko je razumeti, da je ta srečna dežela privlačevala svoje sosede.

To je namreč drama Mezopotamije in z njo vsega "rodovitnega polmeseca". Ta mastna ozemlja so neprestana skušnjava za puščavske pastirje, ki jim nenehno grozi žeja. In kot da ta notranja nevarnost ne bi bila dovolj, so tu še skomine vseh tistih hribovcev iz Elama, Irana, iz gornjega toka Tigrisa, Zagrosa in Anti-Taurusa. Zanje je ta ravnina od časa do časa prehodni kraj in žitnica, ki se da izropati. V tej topilnici se niso nehale mešati rase in civilizacije, ki so se v svojih selitvah usmerjale proti ravnini iz puščave ali pa spuščale iz okoliških pogorij. Egipt so enkrat ali dvakrat vznemirili vpadi, pa se je nemudoma vrnil nazaj v svoj nespremenljivi tok; Mezopotamiji pa so svoj pečat pustili vsi njeni osvojitelji.

Jezus v svojem času

12. poglavje: Zmaga nad smrtjo

Kristusova navzočnost

»Medtem ko sta se pogovarjala in se vpraševala, se je sam Jezus približal in šel z njima, njune oči pa so bile zadržane, da ga nista spoznala. Rekel jima je: 'Kakšni so pogovori, ki jih imata med seboj po poti, da sta žalostna?' Eden, ki mu je bilo ime Kleopa, mu je odgovoril: 'Ali si ti edini tujec v Jeruzalemu in nisi izvedel, kaj se je ondi zgodilo te dni?' In rekel jima je: 'Kaj?' 'Kar se je zgodilo z Jezusom Nazarečanom, ki je bil prerok, mogočen v dejanju in v besedi pred Bogom in vsem ljudstvom: kako so ga izdali naši veliki duhovniki in poglavarji v smrtno obsodbo in ga križali. Mi pa smo upali, da je on tisti, ki bo rešil Izraela. Vrhu vsega tega je danes že tretji dan, odkar se je to zgodilo. Pa tudi nekatere žene izmed naših so nas ustrašile; šle so namreč zarana h grobu in, ko niso našle njegovega telesa, so prišle in pripovedovale, da so videle tudi prikazen angelov, kateri pravijo, da živi. In šli so nekateri izmed naših h grobu in so našli tako, kakor so rekle žene, njega samega pa niso videli.'

On jima je rekel: 'O nespametna in po srcu kesna za verovanje vsega tega, kar so povedali preroki! Ali ni bilo potrebno, da je Kristus to pretrpel in šel v svojo slavo?' In začel je z Mojzesom in vsemi preroki ter jima je razlagal, kar je bilo o njem v vseh pismih.

Približali so se trgu, kamor so šli, in on se je delal, da gre dalje. In silila sta ga, govoreč: 'Ostani z nama, zakaj proti večeru gre in dan se je že nagnil.' Vstopil je, da bi ostal z njima. Ko je pa sedel z njima k mizi, je vzel kruh, ga blagoslovil, razlomil in jima dal. In odprle so se jima oči in sta ga spoznala: on pa je zginil izpred njiju. In rekla sta drug drugemu: 'Ali ni bilo najino srce goreče v nama, ko nama je po poti govoril in razlagal pisma?' In vstala sta še tisto uro in se vrnila v Jeruzalem; našla sta zbrane enajstere in tiste, ki so bili z njimi. In pripovedovala sta, kaj se je zgodilo na poti in kako sta ga spoznala pri lomljenju kruha.«*

*Ali je šlo za običajen obed ali pa je bilo "lomljenje kruha" ponovitev

evharističnega obreda zadnje večerje? Izročilo si v tem ni enotno in se niti v devetnajstih stoletjih ni zaključilo. Sv. Avguštín meni, »da se nihče ne sme obotavljati, da ne bi gledal v lomljenju kuha, kjer sta učenca spoznala Zveličarja, zakramenta, po katerem smo deležni njegovega spoznanja«. Ta razlaga je bila zelo v časti do 16. stoletja, danes jo mnogo učenih razlagalcev opušča ali jo le s pridržkom navaja.

S to sliko ganljive preprostosti bi se hoteli posloviti od Jezusa. Odlično ga podaja Rembrandtova mala slika v Louvru. Soba je v temi, iz Kristusa pa se zdi, da izžareva luč. Na mizi je sredi prta samo kruh, ki bo dobil sakralni pomen. Jezus moli; učencema se bo zdaj zdaj odprlo spoznanje: eden od njiju se je zgrozil, drugi adorira. Še malo in skrivnostni obiskovalec bo izginil, čeprav vse govori, da tudi potem ne bosta nič manj čutila njegovo nevidno navzočnost, da bo ostala v srcu njegovih zvestih toplina, ki ju je prevzemala, ko ju je poučeval.

Resnično, ali ni toplina v srcu znamenje Kristusove navzočnosti? Ona bo nagnila mučence, da bodo žrtvovali svoje telesno življenje za drugo, trajno. Ta toplina bo prav tako hranila tudi junaško vnemo velikih mistikov in njihovo tiho življenjsko dramo. Njo nosi v sebi naj preprostejši vernik, ko njegova duša, potem ko je prejela kruh življenja, čuti, da je močnejša, plemenitejša, bolj goreča. Jezusovi verniki bodo v teku stoletij z različnimi besedami izražali njegovo navzočnost: »Nevidni vihar ljubezni,« bo govoril Jean de Fécamp, »brezno, katerega globine ne morem izmeriti,« bo vzklikala sv. Terezija iz Lisieuxa. Vsi pa so prepričani o resničnosti te navzočnosti. »Ne več jaz, ampak Kristus živi v meni!« bo vzklikal sv. Pavel. Dva tisoč let že govori ogromno število mož in žena o tej navzočnosti kot o najbolj zanesljivi resničnosti. Jezus, ki je šel v nebesa, je še vedno tisto bitje iz mesa in krvi, ki so ga ljubili ljudje njegovega časa in ga še vedno z enako ljubeznijo ljubijo drugi ljudje. Ne moremo dvomiti o pričevanjih sv. Terezije Avilske, sv. Getrude in bl. Marije od Učlovečenja, prav tako kakor ne o pričevanjih sv. Bernarda in sv. Frančiška Asiškega. Kadar pravi sv. Bernard o Kristusu: »On je veliko bolj z menoj ko jaz sam« in Paul Claudel: »Nekdo, ki je v meni bolj jaz ko jaz«, govorita o tej veliki resničnosti. Morda nam kdo poreče: »Vi zapuščate dejstva in se izgubljate v metafiziko. Odgovorili bomo: »Če popolnoma uravnovešeni možje in žene, 'z odličnim zdravim razumom,' kakor pravi Bergson, trdijo da je Jezus zanje živo bitje, je tudi to dejstvo.« Nemški zgodovinar Wellhausen je zapisal: »Jezusova življenjska pot zbuja vtis, da se ni končala, ampak da je bila prekinjena, ko se je komaj začela.« Na človeški ravni, morda;

toda ta "kariera" spada k tistim, ki je ne moreta prekiniti ne poraz ne smrt, ampak se nadaljuje v dušah njegovih vernikov.

Preden je Jezus izginil izpred oči svojih, jim je rekel besede, s katerimi končuje sv. Matej svoj evangelij: »Jaz sem z vami vse dni do konca sveta.« V nekako tridesetih mesecih svojega poslanstva na svetu je potrpežljivo oblikoval može, ki ga bodo preživeli. Izbral jih je, jih izučil in organiziral; dal jim je najboljše, kar je imel. Zdaj je bila njihova naloga pričevati o luči, ki so jo prejeli. In v tej nalogi niso odpovedali.

Odslej se zgodovina živega Boga nadaljuje v zgodovini "skrivnostnega telesa", katerega Kristus prepaja s svojo navzočnostjo; in to je tista velika stvarnost, ki je zapisana v srce stoletij: Cerkev Jezusa Kristusa.

KONEC

Jezus v svojem času

12. poglavje: Zmaga nad smrtjo

Kristusova navzočnost

Jezus se je vrnil nazaj k Očetu in človeške oči ga ne bodo več videle. A četudi njega ni bilo več, je pa ostalo njegovo poslanstvo, ki so ga po naročilu, ki jim ga je dal, širili njegovi učenci. V nekaj rodovih je setev njegove besede, podobna zrnu iz evangelija, zajela vse dežele cesarstva in dala čudovito žetev. Nauk premaganega bo v manj ko v treh stoletjih premagal svet: nova skrivnost, ki jo občuduje zgodovina in ki na svoj način priča.

Ali pa nam je zapustil, ko je odšel v nebesa, samo svoje oznanilo? Za človekom, ki ga ni več, je ostal samo spomin, nekaj zapisanih in ponovljenih besed in največji

duhovi, ki nam jih kliče v spomin njihovo delo in njihov nauk, se zdi, da so samo še okamenela podoba. Za živim Bogom pa ostaja več ko samo njegov nauk, ostaja njegova navzočnost. Krščanstvo kot vera je vse kaj drugega kakor samo privrženost določeni filozofski misli. Biti del Jezusa zahteva poistovetenje vsega našega bitja z njegovim vzorom in to, čemur pravimo kristjani milost, ni nič manj ko življenje učlovečenega Boga v vsakem od nas.

V evangelijskem poročilu o "drugem" Kristusovem življenju naletimo na prav preprost dogodek, ki pa je poln skrivnostnega duhovnega bogastva. Gre za dogodek, ko se je Jezus prikazal dvema učencema na poti v Emavs, kakor pripoveduje sv. Luka (24,13.35) in potrjuje sv. Marko (16,12). Gre za dvoje neznanih mož, mož kakor vsi drugi. Gre za prva člana mlade Cerkve, ki ju – razen dvanajstih apostolov in svetih žena – spoznamo v besedilu nove zaveze ter se zdi, da sta bila samo zato izbrana, da bosta deležna posebnega razodetja, ker sta bila podobna vsem drugim ter tako napovedujeta in sta predpodoba skromnih udov krščanske črede. Od vsega srca sta ljubila Jezusa. Nista še popolnoma razumevala njegovega oznanila, ki sta ga še vedno razumevala v hudo zemeljskem pomenu. Enemu od njiju je bilo ime Kleofa, to je vse, kar vemo o njima.

Bila sta žalostna ob spominu na žaloigro, ki sta ji prisostvovala. Ali sta bila iz vasi Emavs, kamor sta šla? Ali sta se vračala, da se zopet oprimeta svojega vsakdanjega dela, enoličnega dela večine ljudi, ker je bilo konec velikega doživetja, ki ju je za nekaj časa iztrgalo njunim vsakdanjim opravilom in ju dvignilo iznad njiju? Še danes se prepirajo, kje je bil evangelijski Emavs, ki ga nekateri postavljajo v Kubeibeh, oddaljen "šestdeset stadijev" (dvanajst kilometrov) od Jeruzalema, kakor pravi sv. Luka, medtem ko ga drugi, ki se drže starejšega izročila, istovetijo z današnjim Amua- som, nekdanjim Nikopolisom, ki je sto šestdeset stadijev (nekako trideset kilometrov) od Jeruzalema, pri čemer pa si težje predstavljamo pot tja in nazaj v enem dnevu. Emavs, o katerem govori izročilo, je prijazna vasica na pobočju griča, s katerega je videti tja do jafskih polj, vasica, podobna vsem drugim: ciprese in sikomore, bele, kockam podobne hišice, neenakomeren potoček na dnu sive soteske. Trapisti iz francoskega samostana v El-Athrunu, ki so se naselili nekaj korakov dalje, pa se zdi, da se na kraju, kjer se je morda razodel Jezus, niso hoteli posvetiti samo krščanski kontemplaciji: s svojim delom so iz napol puščave ustvarili čudovit predel vinogradov, pomarančnih in oljčnih nasadov, po rusih gričih pa kot plašč raztegnili valove zlatega ječmena, pravo sliko božjega blagoslova, živ dokaz milosti, ki je oblila ta

kraj.*

*Najnovejša izkopavanja v veliki meri potrjujejo tradicionalno istovetenje tega kraja z nekdanjim Emavsom. Emavs bi torej ne bil daleč od Lide na Šefelski ravnini, "kraj, kjer se začno dvigati gore", kakor pravi sv. Hieronim, po besedah evangelija preprosta vas, tista, kjer je Juda Makabejec uničil grško vojsko (1Mkb 3,4), skromni zaselek, ki se razen s to znamenitostjo more ponašati samo še s svojimi "svežimi studenci", o katerih govori talmudsko izročilo. L. 4 po Kr., v času Athrongesovih nemirov, so njegovi prebivalci napadli oddelek rimske vojske; posledica je bila strašna kazen, uničenje vasi. V času našega evangelijskega prizora je bila torej že znova pozidana. Kar zadeva težavo z oddaljenostjo, si je težko ustvariti pravo mnenje: med najstarejšimi rokopisi imajo nekateri 60, drugi pa 160 stadijev; pri dveh je na robu opazka: »Treba je brati sto šestdeset, kakor je v zanesljivih besedilih in pri Origenu, ki to potrjuje.« Negotovost besedil dokazuje, da je bila že zgodaj resna težava v tem, kako bi prišla učenca iz vasi, ki je 29 km od Jeruzalema, še isti dan nazaj. Najstarejši zemljepisni zapiski, kakor Tabula Peutingeriana, Ptolomejev Zemljepis in Potovanje romarja iz Bordeauxa potrjujejo številko 160. Verjeti moramo torej, da sta se učenca v svojem navdušenju takoj vrnila in tako v enem dnevu prehodila 60 km ali pa, da sta nazaj jezdila. Naj omenimo še zadnjo zanimivost: Emavs je znan po Juliju Afrikancu, ki je zahteval od čudaškega mistika, napol norega cesarja Heliogabala za izgradnjo potrebnega denar novega mesta Nikopolisa. O teh vprašanjih je treba vsekakor seči po znamenitem delu P. Vincenta in P. Abela, Emmaüs, Paris, 1932, ali pa po malem delu P. Duvugnaua, Emmaüs, Paris 1937.

Jezus v svojem času

12. poglavje: Zmaga nad smrtjo

Verska resnica o vstajenju

Tako je pomen, ki ga kristjani pripisujejo verski resnici o vstajenju mnogo več od zgodovinske zanimivosti. Jezusovo »drugo življenje« je nekaj drugega kakor presenetljiv dogodek, ki dodaja dodatno poglavje Jezusovemu življenjepisu. Krščanstvo bi bilo samo npravstveni nauk, kakor to hočejo liberalni« protestantje, če vstajenje ne bi preseglo te npravnosti in vse dvignilo v metafizične višine. Kdor namreč veruje v to versko resnico, se mu vsa drama življenja, vsa skrivnost človeškega bivanja kaže v novi luči. In naj nihče ne reče, da gre za bogoslovsko razlago, ki je prišla iz bistrournih možganov sv. Pavla! Čeprav je namreč apostol narodov v svojem prvem pismu Korinčanom najgloblje razložil ta nauk, pa je že dovolj, da preberemo Petrov govor v Apostolskih delih, in ugotovili bomo, kako je ves prvi krščanski rod enako vrednotil to dejstvo. Ko na Judovo mesto izberejo Matija, bo ta apostol »priča vstajenja«. Za njim so vsi cerkveni očetje, sveti Klemen Rimski, sveti Ignacij Antiohijski, sv. Polikarp iz Smirne, sv. Justin, Origen in sv. Avguštín, drug za drugim poudarjali to dejstvo in poudarjali osnovno važnost verovanja v Jezusovo vstajenje.

Vstajenje je najvišja od krščanskih obljub. Od mrtvih vstali Jezus je »prvina njih, ki so zaspali« (1 Kor 15,20). Prav tako, kakor je on ubežal grobu, more za njim tudi vsak človek upati, da mu bo ubežal. »Glejte,« vzklika sv. Pavel, »skrivnost vam povem: vsi ne bomo zaspali, vsi pa bomo spremenjeni, hipoma, kakor bi trenil z očesom, ob glasu poslednje trobente. Zdonela bo namreč in mrtvi bodo vstali nepropadljivi in mi bomo spremenjeni.« (1 Kor 15,51-52).

To veličastno upanje je, kakor toliko dejstev krščanske vere, klilo, rastlo in zorelo v globini zavesti izraelskega naroda. Že veliki preroki so govorili, da bo smrt za vedno premagana (Iz 26,19). »Tvoji mrtvi bodo oživeli, moja trupla bodo vstala. Zbudite se in vriskajte, ki počivate v prahu!« (Iz 26,19). »Mnogi izmed teh, ki spijo v prahu zemlje, se bodo prebudili; nekateri za večno življenje, drugi pa za sramoto in večno gnusobo.« (Dan 12,2). In kateri vernik nima v ušesih veselega vzklika Jobovega, njegove nepozabne besede: »Še potem, ko bo ta moja koža raztrgana, bom iz svojega mesa gledal Boga.« (Job 19,26).

Temu upanju je dalo Kristusovo vstajenje krono gotovosti. V času njegovega življenja, ko je Jezus omenjal svojo žaloigro pod podobo porušenega templja, ki ga bo zgradil v treh dneh, njegovi zvesti tega niso razumeli. Nič bolj kakor podobo "templja" niso razumeli tudi "Jonovega" znamenja. Ko pa jih je vstajenje prisililo, da so odprli oči, so razumeli, so vedeli in so tudi govorili, da jih ta dogodek zadeva osebno in zadeva prav tako vse ljudi. Kar je bilo v stari zavezi samo še slutnja ter bolj ali manj sporno prepričanje, je postalo bistvo nauka nove zaveze. V tej verski resnici, kakor tudi v vseh drugih, je dosežena najvišja stopnja razodetja.

Vera v vstajenje pa daje smrti zapisanemu človeku več kakor najvišje upanje. V njej je spremenjeno vse pojmovanje življenja. Antično modroslovje je učilo, da je telo *zlo, ječa, veriga*, da je celo *grob*. »Duša,« je zapisal Platon v Faidonu, »bo pripadala sebi šele, ko bo ločena od telesa... Živeli bomo, ko bomo rešeni in očiščeni blaznosti telesa.« Nasprotno pa krščanstvo, ki pridržuje telo večnemu zmagoslavju duše, potrjuje celotnega človeka, sestavljenega iz duše in iz telesa, ki sta povezana v medsebojno odgovornost. Preziranje telesa ni več mogoče, ker je to telo poklicano k deležnosti pri slavi celotnega bitja. »Če mrtvi ne morejo biti obujeni, jejmo in pijmo, saj bomo jutri umrli. (15,32), ker pa bodo vstali, spoštujmo v sebi in v drugih to poveličanju namenjeno telo. Jezusovo vstajenje je prvina vstajenja vsakega od nas, potrditev človeškega dostojanstva; niti zdaleč ni to legenda ali književni simbol, marveč je pričevanje za najbolj zdravi realizem, na katerem končno sloni krščanska nravnost in sociologija.

»Smrt, kje je tvoja zmaga? Smrt, kje je tvoje želo?« Veseli vzklik, tolažilne besede sv. Pavla, ki odmevajo v vsem krščanskem izročilu. Vendar pa dodaja: »Želo smrti je greh ...« (1 Kor 15,55.56). V teh nekaj besedah pa je povedano vse o človekovi usodi: ko je Jezus premagal smrt, je premagal tudi sile zla. Smrt je z grehom prišla v zgodovino. Jezus pa dokazuje, da more tudi največja beda, tudi največja zavrženost našega bivanja biti po božji obljubi premagana. Očetovo kraljestvo, kjer bo v slavi vladal, je istovetno s tistim, ki "je v nas" in ki klije najprej kakor gorčično zrno, potem pa postane drevo s tisočnimi listi v dušah svetnikov. Biti deležen Jezusovega vstajenja, se pravi biti deležen velikega nauka, ki ga je dajal s svojim življenjem. Tako sta si zlo in smrt popolnoma podobna; kar v nas popusti grehu, teži k smrti, vsak napor za dobro pa je korak večnosti naproti. Vstajenje ni samo zgodovinsko dejstvo, nekaj, kar se je nekoč nekje zgodilo. Vstajenje je razlaga same človekove drame: v sebi ohranjamo živo samo to, kar zasluži, da biva, da večno biva.

Že mnogo stoletij prej je v deželi, kjer je Jezus živel, trpel in premagal smrt, majhen narod polagoma odkril tisto veliko idejo, da Bog ni samo moč, volja in skrivnost vseh stvari, ampak da je predvsem dobrina, da je najvišja popolnost. Potem je ta narod polagoma poglobil svoja načela, in razmislil svoje zahteve ter končno vse točke svoje npravne postave podvrgel določitvam Najvišjega ter edini med vsemi drugimi oznanil, da ni npravstvenega zakona, ki ne bi izviral iz Boga. Treba pa se je bilo povzpeti še više, tako visoko, kakor ni doslej še nobeno verstvo tvegalo te sinteze – združiti npravnost in metafiziko v eno samo celoto in nuditi človeku možnost, da uresniči svoj stari sen, da bi bil “kakor bogovi”.

Tisti čas, ko je Jezus izginil iz srede svojih učencev, je bilo veselje, ki jim ga je zapustil, polno te gotovosti. Tedaj se je izpolnilo tudi to, kar je Izrael samo slutil: bit in dobro sta istovetna, ne samo za Boga, ampak tudi za človeka, in samo eno sredstvo je, da postanemo deležni božjega in večnega – to, da že v tem zemeljskem življenju uresničimo nauke, ki nam jih je dal Jezus v besedi in v dejanju, da uresničimo težke zapovedi ljubezni.

Jezus v svojem času

12. poglavje: Zmaga nad smrtjo

Krščanska vera

»Če pa Kristus ni vstal, potem je prazno naše oznanjevanje, prazna tudi vaša vera!« je kakih trideset let pozneje vzkliknil Korinčanom sv. Pavel (1 Kor 15,14). Ta čudežni dogodek, drugo življenje človeka po njegovi smrti, ki more biti agnostikom samo pravljica in ga na primer Renan tiho izključuje iz zgodovine, ko konča svoje poročilo z Jezusovim pokopom, pa je temeljni kamen krščanske Cerkve. V srcu njenega bogoslovja kakor njenega npravstvenega učenja se dviga podoba Učenika, zmagovalca smrti. Iz tega izvira vse krščansko upanje, kajti »če imamo samo v tem življenju upanje v Kristusa, smo od vseh ljudi naj nesrečnejši«

(1 Kor 15,19).

Podoba boga, ki umrje, kot umrjejo vsi ljudje, ki pa potem vstane od mrtvih, da jih pouči, kako je mogoče smrt premagati, je že tisočletja obletavala zavest živih. V katerikoli obliki se razodeva, vedno je plemenita. Človeškemu duhu, čigar življenje zapirajo usodne meje, se zdi upravičeno, da mora tisto edinstveno nenadomestljivo, kar nosi v sebi, živeti naprej onstran pol stoletja, ki mu je usojeno. Kakor vsi veliki miti tudi ta izvira iz najbolj tajinstvene tesnobe in kot pričevanje istega nemira zavzema oblike, ki imajo od časa do časa nekaj skupnega in dajo tako slutiti isti veliki pravzrok.

Ali pa sledi iz tega, da moramo zgodbo Kristusa, ki živ vstane iz groba, zato staviti v isto vrsto s tolikrimi drugimi miti? »Dogodek z Golgote,« piše J G. Frazer v svoji *The golden Bough* (Zlata veja), tem Sv. pismu primerjalne šole, »zbuja enoglasnost tisočerih pričakujočih strun povsod, kjer je človeštvo vedelo za prastaro zgodbo o bogu, ki umrje in vstane od mrtvih.« V širšem smislu misel ni nedopustna: kakor mnogo elementov krščanskega nauka, je tudi verska resnica o vstajenju izpolnila pričakovanje, ki je že dolgo živelo v srcu ljudi, in egipčanske ter sirske pravljice so bile samo njegov moten in neroden izraz. Zmota se začne, ko hočejo Jezusovo vstajenje postaviti v isto vrsto z vsem drugim, narediti iz njega nekakega tekmeča Ozirisa, Atisa in Adonisa, ga postaviti na isto raven kakor nje.

Nobenega vpliva poganskih legend na judovsko miselnost v Kristusovem času, ki bi pojasnjevala nastanek nauka o bogu, ki vstane od mrtvih, ne moremo odkriti. Vse, kar vemo o malem izraelskem občestvu v zadnjih stoletjih, nasprotno kaže togost strastnega od klanjanja. Dobro se še spominjamo, da niti Lagidi niti Selevcidi niso mogli zasejati svojega verstva v palestinski zemlji. Če bi bil mit o bogu, ki vstane od mrtvih v Jeruzalemu, egipčanskega ali maloazijskega izvora, bi bil prav to zadosten razlog, da bi ga odklanjali. Ali moramo tedaj dopustiti, da stojimo pred naravnim nagnjenjem človeškega duha, ki je tako očitno, da je mogla ista predstava samohotno vzkliti na bregovih Nila, na anatolskem višavju ali v svetem mestu Jeruzalemu? Toda prav primerjava jasno kaže popolno razliko med temi miti in evangelijskim poročilom.

Tako moremo navesti mnogo "mrtvih in od mrtvih vstalih bogov". Najbolj znan med njimi je Oziris, v katerem so Egipčani že kakih tisoč petsto let pred našim štetjem gledali vodnika, ki more prevesti človeka skozi mračno sotesko .groba. Drugje je to Tamuz, ki je prišel z bregov Evfrata na obale Sredozemskega morja,

kjer so ga prevzeli Grki, ki so v usodi mladega lovca, ki ga ubije divji prašič in obudi boginja Afrodita, gledali lepega in privlačnega Adonisa. Še drugje je to Kibelin mož Atis, čigar kri teče v pomladnih vodah frigijskih rek ter ga njegovi verni časte v zanosih in s strašnimi pohabljenji samega sebe. Zopet drugje je to Dionizij Zagreus, "mali rogatec", ki ga je orfejevstvo poiskalo v divjih traških gozdovih, da je razširilo njegovo češčenje po vsem grškem Vzhodu: čistega moža so raztrgale podivjane ženske, katerega raztopljeno srce je v pijači popil Zevs, v čigar srcu zopet vzklije in se ponovno rodi.

Kadarkoli se lotimo teh vprašanj, vedno je seveda potrebna največja previdnost. Od vseh teh skrivnostnih verstev poznamo zvečine samo zunanost, besede in obrede, zelo težko pa nam je sestaviti njihovo notranjost, njihovo verovanje. Varovati se moramo, da bi segali po dokazih in besedilih ter jih razlagali z miselno shemo in izrazi, ki so pristno krščanski. Ko npr. M. Moret piše, da je »prikazovanje Ozirisovega trpljenja in smrti spremljalo gotovo tudi vstajenje boga«, odkrijemo tu majhno, morda nezavedno skušnjava, ki hoče vdahnuti misel na podobnost. Besedi "trpljenje" in "vstajenje" sta iz vseskozi krščanskega besednjaka in ju nikoli ne najdemo v egipčanskih besedilih. Posebno prva, "trpljenje", navdihuje duhu krščanski pojem daritve samega sebe, odrešilnega in prostovoljno sprejetega trpljenja, pojma, ki ga Egipčani niso imeli. Prislov *gotovo* pa je že samo priznanje, ker, po pravici povedano, Ozirisovega vstajenja nikoli niso izrecno trdili.

Razlike med Jezusom, zmagovalcem smrti, in drugimi "od mrtvih vstalimi" bogovi so duhu tako očitne, da znatno zmanjšujejo podobnosti. Pustimo na strani nespodobnosti, ki jih odkriva toliko mitov in ni o njih v evangelijskem poročilu niti sledu, npr. kako Izida, ki je zbrala vse ude svojega moža, toči grenke solze, ker ne najde tistega uda, ki jo je oplodil; ali dolžnost Atisovega vernika, da žrtvuje svojo moškost; v tem imajo tudi miti več kakor delež pri nravstveni robotosti, v čemer pa kažejo preprosta ljudstva morda več nedolžnosti kakor pokvarjenosti. Vendar pa imajo spolna namigovanja čisto določen smisel: razodevajo namreč, da je temeljna misel takega "vstajenja" čisto preprost življenjski nagon, silna želja človeškega srca, da preživi svojo minljivost poedinca z razplojevanjem. M. Franz Cumont, ki je odličen strokovnjak v teh vprašanjih, odkriva v mitih temeljno misel »češčenje rodilne sile in poželenja, ki ga vzbuja«. Zato pripominja, da pripada v teh zgodbah »prvo mesto ženi«, vidnemu dejavniku prenosa življenja in zato simboličnemu dejavniku vsta jenja.

V veliki večini teh mitov o mrtvih in od mrtvili vstalih bogovih pa imamo še drug motiv, ki še mnogo jasneje kaže svojo naravno korenino. Gre za obnavljanje nje rastlinja spomladi, podoba, ki jo more človek gledati iz leta v leto kot poroštvo vedno porajajočega življenja. Anatolska, frigijska in sirijska verstva so pripisovala tej temi veliko važnost: Atisovo znamenje je bil mlad bor; Adonisu so rekli "zrno v veliki Materi", ki je bila Kibela, podoba zemlje. V samem Egiptu so bili obredi Ozirisovega češčenja v tem, da so z žitom posejali iz gline narejeno človeško soho: bilke, ki so pognale iz nje, so bile znamenje nanovo se porajajočega življenja. Katerakoli razlaga nam je bolj všeč, vedno moramo priznati, da smo v obeh primerih v popolnem nasprotju s krščanskim pojmovanjem.

Če si bližje ogledamo najbolj vzvišeno in najčistejšo od vseh teh legend, Ozirisovo, bomo videli, kako zelo se razlikuje od evangelija! Oziris je dober bog, učitelj postav, organizator družine in občestva, ni pa in nikoli ni bil človek, podoben nam. Njegovo istovetenje z Nilom, plodno vodo, ki daje Egiptu življenje, mu daje očitno animističen pomen. Njegova žalostna smrt, ko ga je umoril hudobni brat Set-Tifon (suha in izžgana puščava), raztelesenje njegovih udov in njihovo raztresanje, vsi ti nenavadni dogodki so mogli imeti vzvišen pomen, na primer nasprotovanje slepih in barbarskih sil urejajočemu in blagodejnemu duhu, kljub temu pa tu ne gre za zavestno žrtev, ko je nekdo daroval lastno življenje, da bi odkupil greh ljudi in jih iztrgal njihovi bedi. Ko Izida s pomočjo Hora zbere ostanke božjega trupla in s čarovnijo naredi iz njih prvo mumijo, ne gre za resnično vstajenje, ampak za omogočanje nadaljevanja življenja onstran smrti.

Te razlike pa še niso nič spričo razlik nramnega in duhovnega reda. V češčenju Ozirisa, kakor v vseh misterijskih verstvih, je bistvo v strogem materialnem posnemanju božanstva. Če hoče, da bo njegova duša v grobu živela, je po mnenju Egipčana neobhodno polnimo, da je njegovo truplo mumificirano na način, kakor ga je nekoč iznašla Izida. Temu strogo materialističnemu in tajinstvenemu pojmovanju se je v teku stoletij pridružila še misel na sodbo duš, ki ji predsednic Oziris, pravičen pri mrtvih, kakor je bil nekoč pri živih. Kljub temu pa ostane resnica, da je nekaj bistvenega obred, ki je neodvisen od nramstvenega plačila. Neki egipčanski nagrobni napis pravi: »Tako resnično, kakor živi Oziris, bo tudi on živel, tako resnično, kakor ni bil uničen Oziris, tudi on ne bo uničen.« M. Cumont razlaga to takole: »Usoda boga Ozirisa, ki je umrl in bil oživljen, je postala vzorec usode vsakega človeka, ki se drži pogrebnih obredov.« V tem pa je osnovna razlika. Za kristjana ni Jezusovo vstajenje obljuba večnega življenja, ki bo

avtomatično nastopilo, za kar naj bi jamčilo izpolnjevanje določenih obredov; če hočemo biti deležni sreče izvoljenih, ki je ne bo nikoli konca, moramo "živeti v Kristusu", postati Kristusova duhovna podoba. Kar pa najodločneje razlikuje Jezusovo vstajenje od vseh drugih "vstajenj", je njegov vodilni namen: ta pa je na popolnoma drugi ravni.

Jezus v svojem času

12. poglavje: Zmaga nad smrtjo

Jezusovo novo življenje

Prav gotovo je zelo težko določiti časovno zaporedje dogodkov, značilnih za življenje od mrtvih vstalega Jezusa. Ko beremo sv. Mateja (28,10) ali sv. Marka (16,7), imamo vtis, da se je najprej razodel v Galileji; ko pa beremo sv. Janeza, mislimo bolj na Jeruzalem. Ta poročila pa moramo brati kot taka, ki drugo drugega dopolnjujejo, in razlagalci skušajo prav razumeti, v kakšnem redu se morejo dopolnjevati. Najbolj splošna razlaga je, da se je Jezus najprej prikazal v svetem mestu; ker pa so se učenci po veliki noči vrnili v domačo deželo, so bila druga prikazovanja v Galileji.

Tu se vsiljuje silno važna opazka, ki bi mogla morda marsikaj pojasniti. Nesporno je, da pogoji Jezusovega življenja po vstajenju niso bili isti kakor v prejšnjem obdobju. To je takoj očitno onemu, ki bere evangeljsko besedilo, in to spada tudi k tradicionalnemu učenju Cerkve. Pogoji Jezusovega telesa gotovo niso bili isti kot prej. Rekli bi, da je bilo dejstvo njegove navzočnosti odvisno od delovanja njegove volje. Magdaleni, ki je v svojem navdušenju pohitela k njemu, je rekel: »Ne dotikaj se me!« medtem ko je nevernemu Tomažu ukazal, naj položi roko v rano na njegovi srčni strani. Svo- jiin zvestim »se je prikazal«; beseda, ki je evangelij nikoli ni uporabljal v tem smislu, se zdi, da pomeni, da bi ga ne bili videli, če ne bi hotel.

Mnogo malenkosti poudarja nenavadne značilnosti Jezusovega drugega življenja. Od smrti vstali se prikaže sredi svojih, ko so vrata dvorane zaprta, tako da mislijo, da vidijo prikazen (Lk 24,36; Jn 20,19). V prizoru učencev iz Emavs »postane neviden«, dobesedno izgine izpred njunih oči (Lk 24,31). Jezus privzema nenavadne podobe. Marija Magdalena je menila, da je vrtnar. Učenca iz Emavs »sta imela oči zadržane, da ga nista spoznala« (Lk 24,16), in Jezus se jima prikaže »pod podobo tujca« (Mr 16,12). Na bregu Galilejskega jezera govore sv. Peter in glavni apostoli z njim, ne da bi vedeli, da je on (Jan 21,4).

Ali je mislil na te spremembe pisec nenavadnega agraфона: »Nisem se prikazal, kakor sem?« In vendar – kar se ujema z mnenji, ki smo jih navedli – ni nič bolj tuje misli evangelistov, kakor to, da bi gledali v vstalem Jezusu prikazen. Svojim zbranim zvestim, ki so prestrašeni, ko se jim prikaže, pravi: »Kaj ste preplašeni in zakaj vam vstajajo dvomi v srcih? Poglejte moje roke in moje noge, da sem jaz sam; potipljite in pogledajte, zakaj duh nima mesa in kosti, kakor vidite, da imam jaz.« In ko se še vedno obotavljajo in so še vedno osupli, jim pravi: »Imate tu kaj jesti?« Nato poje vpričo njih kos pečene ribe (Lk 24,36.43). »Kar zadeva mene,« vzklika konec 1. stoletja sv. Ignacij Antiohijski, »sem prepričan, da je imel Jezus tudi po vstajenju telo. Jedel je in pil, čeprav je bil duhovno združen z Očetom.«*

* Naj navedemo še zabavni dokaz apokrifnega *Pisma apostolov*: »Demonska prikazen ne pusti odtisa v kamnu!«

Te besede sv. Ignacija jasno nakazujejo skrivnost. Nekateri kritiki, kakor M. Goguel, hočejo razlikovati v evangelijih dvoje pojmovanj vstajenja: bolj duhovno »meni, da od smrti vstali ni več podvržen običajnim pogojem človeškega življenja«, medtem ko je drugo pojmovanje pomenilo oživljenje. Goguel meni, da sta li pojmovanji "nezdružljivi". V naravnem človeškem redu je to sicer res, toda ali nismo tu v nadnaravnem redu? Priznati moramo, da je Jezus po smrti razodel naravo, ki ni bila izključno človeška in je kljub temu, da je ohranila vse telesne lastnosti, mogla biti prosta potreb, ki smo jim mi podvrženi. Bilo je, kakor da je Bog v njem s smrtjo naredil telo bolj netelesno.

Ko govori sv. Pavel v znanih besedah prvega pisma Korinčanom o vstajenju mrtvih, priznava za vsakega človeka obljubo te spremenitve. »Pa poreče kdo: 'Kako vstajajo mrtvi? S takšnim telesom pridejo?' Nespametni, kar ti seješ, ne oživi, če prej ne umrje. In kar seješ: ne seješ telesa, ki bo nastalo, ampak golo zrno, na primer pšenično ali katero drugo. Bog mu pa daje telo, kakor je hotel, in

sicer vsakemu izmed semen lastno telo. Ni vsako meso isto meso, ampak je drugo pri ljudeh, drugo pa meso pri živini; drugo je ptičje meso, drugo pa ribje. Tudi so nebesna telesa in zemeljska telesa ... Tako je tudi z vstajenjem mrtvih. Seje se v minljivosti, vstaja v neminljivosti. Seje se v nečasti, vstaja v časti. Seje se v slabosti, vstaja v moči. Seje se duševno telo, vstaja duhovno telo.« V Pavlovem smislu besede, kakor je razvidno iz tega mesta, je telo od smrti vstalega Jezusa sicer resnično telo, vendar poveljučano.

Ali pa nismo upravičeni, da se vprašamo, če razlaga tega, kar se nam zdi v evangelijskih besedilih protislovno, ni v tej opredelitvi? Določitve (kategorije) časa in prostora so tipično človeške narave. Postavljajo nam najokrutnejše naše meje. Toda, ali jim je podvrženo tudi "poveljučano telo"? Ali ne more biti v istem trenutku tu in tam, ker zanj ni več prostora ter so včeraj, danes in jutri v večnosti, v kateri živi, istočasni? Ali ne bomo našli potrditev za to domnevo na drugem mestu istega pisma (15,5.8), kjer sv. Pavel, potem ko je namignil na Jezusova prikazovanja štirideset dni po vstajenju, navaja na isti ravni, kot nekaj popolnoma podobnega, videnje, ki ga je imel na poti v Damask, čeprav je bilo to štiri leta pozneje, že dolgo potem, ko je šel Jezus v nebesa?

Tak je bil torej smisel vstajenja, kakor ga je napovedal Jezus sam. Ko se je prikazal zbranim učencem, jim je rekel: »To so besede, ki sem vam jih povedal, ko sem bil še pri vas: treba je, da se dopolni vse, kar je o meni pisano v Mojzesovi postavi, prerokih in psalmih« (Lk 24,44). Bili so zbrani v prav isti dvorani, kjer jim je dal Jezus pred nekaj dnevi, pri zadnji večerji, svoje meso in svojo kri. Govorili so o nenavadnih jutranjih dogodkih, o praznem grobu, o tem, kar so pripovedovale žene in kar sta videla Peter in Janez. Ker so se še zelo bali Judov, so skrbno zapahnili vrata. Tedaj sta vsa zasopla prišla v dvorano dva učenca, morda dva od sedemdeseterih, ki jim je Jezus dal nalogo pridigati, in povedala, da se jima je nekaj stadijev od tu, na poti v Emavs, pridružil Učenik in z njima govoril. Razgovarjali so se o njunem pričevanju. Nad skupino teh mož je visela najsilnejša vseh skrivnosti. Njihove duše so bile polne upanja, ki ga njihov razum še ni hotel sprejeti. Tedaj se jim je prikazal Jezus in rekel: »Ne bojte se!«

Takih prikazovanj je bilo še več, veliko število, gotovo več kakor jih posebej omenja evangelij, ker je bil enega deležen tudi Simon Peter in govori sv. Pavel o drugem, kjer je bilo navzočih nič manj ko petsto prič. Ti možje in žene, ki so več ko dve leti živeli v območju skrivnosti, ne da bi jo do dna doumeli, so bili zdaj tako pritegnjeni vanjo, da je bilo njihovo vsakdanje življenje ribičev in rokodelcev, v

katerega se bodo kmalu zopet vrnil, zaradi tega popolnoma spremenjeno.

Eden od njih pa se je še upiral. »Tomaža pa, enega izmed dvanajsterih, ki se imenuje Dvojček, ni bilo med njimi, ko je prišel Jezus. Pripovedovali so mu torej drugi učenci: 'Gospoda smo videli.' On jim je pa rekel: 'Ako ne vidim na njegovih rokah znamenja žeblice in ne vtaknem svojega prsta v rane od žeblice in ne položim svoje roke v njegovo stran, ne bom veroval.' Čez osem dni so bili njegovi učenci zopet notri in Tomaž med njimi. Jezus pride pri zaprtih vratih, stopi v sredo in reče: 'Mir vam bodil' Potem reče Tomažu: 'Deni svoj prst semkaj in poglej moje roke; podaj svojo roko in jo положи v mojo stran in ne bodi neveren, ampak veren!' Tomaž mu odgovori: 'Moj Gospod in moj Bog!' Jezus mu reče: 'Ker si me videl, veruješ; blagor tistim, ki niso videli in so verovali'« (Jn 24,29). Čudovit prizor zmagoslavja resnice, kjer je apostol tak, kakršnega smo videli v vsem evangeliju: natančen, zanesljiv, razumski, in je Jezus usmiljen z dvomljivci. Kolikokrat je ta prizor upodabljala umetnost, kakor ga vidimo na velikem mozaiku pri Sv. Marku v Benetkah! Malo jih je namreč, ki bi bili tolažilnejši za človeško slabost, ki bi dali zmedenemu srcu več upanja in opore.

Nato slede prikazovanja v Galileji. Sinoptiki omenjajo eno od njih (Mt 28,16), ki pa mu je predvsem sv. Janez posvetil očitno dodatno poglavje, nekakšen dodatek, ki se apokrifni Petrov evangelij jasno nanaša nanj v odlomku, ki je, žal, nepopoln. »Mi, dvanajsteri Gospodovi učenci, smo jokali in bili žalostni in vsak od nas se je užaloščen vrnil domov, jaz, Simon Peter, in moj brat Andrej, sva vzela svoje mreže in odšla proti Galilejskemu morju, z nama pa je bil še Levi, Alfejev sin, ki ga je Gospod ...« Kakor pravi sv. Janez, so bili tam Peter, Tomaž, Natanael, ki je bil iz Kane, oba Zebedejeva sinova in še dva druga učenca. Lovili so vso noč, ne da bi kaj ujeli. Zjutraj jim je zaklical neznanec z brega: »Otročiči, ali imate kaj prigrizniti?« Odgovorili so mu: »Ne.« »Vrzite mrežo na desno stran čolna in boste našli!« Vrgli so torej in že je niso mogli več izvleči zaradi obilice rib (21,1.15).

Prvi se je zavedel Janez in rekel Petru: »Gospod je!« Poglavar apostolov se je iz sramežljivosti naglo oblekel, pri delu je bil namreč gol, se vrgel v jezero in pohitel proti Jezusu. Kakor je nekoč v istih vodah čudežni ribji lov odprl srca teh preprostih ljudi, jih je isti čudež, ki se je zgodil zdaj drugič, dokončno razsvetlil. Prvi čudež je začrtal prve smernice Cerkve; drugi je kot obljuba velikih uspehov, ki jih bodo kmalu imeli ribiči ljudi. V ženevskem muzeju prikazuje ljubka slika Conrada Witzta ta prizor v pokrajini Ženevskega jezera, med Eaux-Vives in Cologny, s Saleve in Voirons ter z Mont Blancom namesto Hermona v ozadju.

Sprejemljiv in ganljiv prenos, ker odslej mreža ne lovi samo tiberiadskih rib, ampak ribe z vsega sveta, ljudi vseh narodov.

Zadnji nauki, ki jih daje Jezus svojim zvestim v poslednjih urah, ko mu je bilo dano drugo življenje, da zakorenini njihovo vero, so priprava Cerkve in dokončni nauki, ki jim jih daje za njeno poslanstvo.

»Pojdite torej in učite vse narode; krščajte jih v imenu Očeta in Sina in Sv. Duha. Oznanjujte evangelij vsemu stvarstvu. Kdor bo veroval in bo krščen, bo zveličan, kdor pa ne bo veroval, bo pogubljen. Tiste pa, ki bodo verovali, bodo spremljala ta znamenja: v mojem imenu bodo hude duhove izganjali, nove jezike govorili, kače s tal dvigali in, če kaj strupenega izpijejo, jim ne bo škodovalo; na bolnike bodo roke polagali in ti bodo ozdraveli. In glejte, jaz sem z vami vse dni do konca sveta.« (Mt 28,18-20; Mr 16,15-19).

Odslej so pravice in dolžnosti Cerkve nepreklicno določene. Potrjena pa je bila tudi vrhovna oblast njenega poglavarja. Po čudežnem ribjem lovu, potem ko so pojedli nekaj od sto triinpetdesetih rib, ki so jih ujeli, je rekel Jezus Simonu Petru: »Simon, sin Janezov, ali me ljubiš bolj ko tile?« Odgovori mu: »Da, Gospod, ti veš, da te ljubim.« Reče mu: »Pasi moja jagnjeta.« Zopet v drugo mu reče: »Simon, sin Janezov, ali me ljubiš?« Odgovori mu: »Da, Gospod, ti veš, da te ljubim.« Reče mu: »Pasi moje ovce.« V tretje mu reče: »Simon, sin Janezov, ali me ljubiš?« Peter se je užalostil, ker mu je v tretje rekel: »Ali me ljubiš?« in odgovori mu: »Gospod, ti vse veš, ti veš, da te ljubim.« Reče mu: »Pasi moje ovce.« (Jan 21,15.17). Preden je dobri Pastir odšel, je zaupal svojo čredo najmočnejšemu, najvrednejšemu. Peter je sprejel poslanstvo kljub napovedi o mučeništvu, ki je sledila takoj nato: »Ko si bil mlajši, si se opasoval sam in si hodil, kamor si hotel. Ko pa se postaraš, boš raztegnil svoje roke in drug te bo opasal in odvedel, kamor nočeš« (Jan 21,18). Mračno videnje obrisov križa, na katerem bo umrl Peter s priimkom Skala. Ni se ga bal; na dnu srca je že pristal nanj. Nato mu je Jezus rekel samo besedo: »Hodi za menoj!« Sama sta odšla na breg Tiberijskega jezera, vzdolž obale, ki se je vlekla v sivih, temnih in nežnorožnatih barvah, kjer je pesek poln bleščečih školjk. Kakšne nasvete mu je Jezus še dal? Kaj ga je še poučil?

Štirideset dni so torej živeli ti ljudje v takem ozračju nadnaravne resničnosti. Lahko je razumeti, da je bila njihova vera za vedno utrjena. Nato je prišel dan, ko niso bili daleč od svetega mesta, na Oljski gori, kamor so ga nekoč spremljali v njegovem zmagoslavju. Še je govoril z njimi in dvignil roko k blagoslovu, ko se je

zazdelo, da se je dvignil v zrak, kakor sredi med njimi, pa vendar bolj in bolj oddaljen od njih. Nato jim je izginil izpred oči in jim zapustil veselje.

Jezus v svojem času

12. poglavje: Zmaga nad smrtjo

»*Tretji dan od mrtvih vstal*«

S tem se odpira drugo obdobje Jezusovega življenja. Ko je kakor strašno ožino prekoračil smrt, je Jezus stopil na velikonočno jutro v polno svetlobo. Znova bo še štirideset dni na zemlji, živel bo med svojimi zvestimi, jih učil, jim pojasnjeval kakor nekoč. Iz tega dejstva je naredilo krščanstvo eno svojih osnov ter ga je slovesno sprejela apostolska in nikejska veroizpoved, čeprav očitno bije v obraz racionalizmu in vsemu, kar ima ta za možno in verjetno. Kdor odklanja nadnaravnemu mesto v redu stvari, zanj je verska resnica o vstajenju samo pohujšanje, samo bajka. Tistemu pa, ki ve, da poslednja razlaga ne pripada "čemu" in "kako", zanj je vstajenje znamenje znamenj, ki povzema in opravičuje skrivnosti, iz katerih živimo.

Pripovedovanje o drugem Jezusovem življenju se opira na številna mesta v novi zavezi. O njem govore vsi štirje evangeliji ter ga potrjujejo vsa pisma sv. Pavla, prvo pismo sv. Petra in Apostolska dela, ne da bi govorili o ogromni patristični književnosti in celo o številnih apokrifnih besedilih. Že če bi se omejili samo na evangeliste, ni mogoče uvideti, čemu naj bi bili nezaupni do tega pričevanja, ki je prav tako zajamčeno, kakor vse drugo v njihovih knjigah. V resnici bi bila nenavadna metoda, če bi hoteli sprejeti celotno besedilo do smrti, odkloniti pa oni del po vstajenju samo zato, ker dejstva, o katerih govori, motijo naš način mišljenja!

Vendar pa se moramo omejiti na nekaj, kar je važno. Kadar govore evangelisti o

dogodkih po vstajenju, so zelo kratki, sinoptiki vsak na dveh ali treh straneh, sv. Janez na osmih ali devetih. Razlika med važnostjo dejstva in skromnim poročilom, razlago, je očitna. Pa vendar je dovolj, da odpremo sv. Pavla in že bomo ugotovili, kako ogromno mesto je zavzel nauk o vstajenju že v njegovi dobi, v prvotnem krščanstvu.

Stvar se zdi manj presenetljiva, če premislimo naslednje. Dogodki teh štirideset dni so, kakor bomo videli, popolnoma podobni onim, ki so bili značilni za običajno Jezusovo življenje. Nekateri, kakor čudežni ribji lov, se zde celo ponovitev prejšnjega. Življenje po smrti se zdi, da je nadaljevanje prejšnjega. Vendar je trajalo samo štirideset dni. Če se oziramo na Jezusovo učenje v Galileji ali v Judeji, bomo ugotovili, da oddelki štiridesetdnevne dobe povprečno ne zavzemajo kaj več prostora v poročilih evangelistov. Nekateri, npr. v času julij-oktober 28, avgust-september 29 in februar 30, nudijo celo mnogo manj podrobnosti. Zato je celo ta umirjenost štirih kanoničnih evangelijev dokaz njihove resničnosti. Prav nasprotno pa apokrifi, kakor Jernejev evangelij ali Pisma apostolov, po mili volji predejo in pripovedujejo nešteto lepih zgodbic. »Vaša beseda pa naj bo: da – da; ne – ne,« je svetoval Jezus svojim. Zato so se znali upreti demonu domišljije, ki tako lahko zmoti ljudi peresa.

Po drugi plati pa se četverno besedilo o dobi po vstajenju ne ujema. V njem sicer ni protislovja in osnovnih razlik, vendar pa jih ni mogoče preprosto uskladiti. Tu se moramo spomniti, da evangelisti niso bili poklicni zgodovinarji; cilj njihovih spisov je bilo poučevanje, spodbuda vernikov, nikakor pa niso imeli namena nuditi popolne in izčrpne vire. Prav zato, ker je vstajenje iz apologetičnega vidika dogodek prve vrste, je vsak od njih izbral dejstva, ki so se mu zdeli, da najbolj dokazujejo in da so najmočnejša. Možno je tudi, da so razpolagali v tej dobi z različnimi viri. Zato to v ničemer ne zasenči pretresljivega vtisa resničnosti, ki ga dajejo vsa štiri besedila o prepričanju, da je Jezus resnično vstal od mrtvih, da je resnično štirideset dni znova živel na zemlji, da so ga resnično videli in se ga dotikali v tem novem življenju.

»Samo resnica ostane. ..,« je zapisal Renan. »Vse, kar ji služi, se ohrani kakor majhen kapital in nič se ne izgubi v njeni mali zakladnici. Kar je lažno, pa se zruši. Laž ne gradi, medtem ko je majhna zgradba resnice kakor iz jekla in neprestano raste.« Mala dogmatična zgradba vstajenja se more zdeti v svojih temeljih slabotna, vendar stoji že dva tisoč let in jo sprejemajo milijoni človeških duhov kljub vsem nasprotnim dokazovanjem, kar je vsekakor važno.

Sam Bog ve, koliko je bilo in kako različne so bile domneve, ki so jih skovali, da bi se je znebili! Nekatere so naravnost smešne. V času, ko so pod vplivom Frazerja, Salomona Reinacha in drugih povsod uporabljali primerjalno veroslovje, se pristaši mitološke šole niso obotavljali trditi, da je bil Kristus samo sončni bog, njegovo vstajenje pa samo aluzija na vzhajanje in zahajanje sonca nad obzorjem: dokaz temu je bila nedelja, dies solis, kot dan, ko se je sonce zopet prikazalo. Dokaz bi bil očitno še močnejši, če bi evangelij napisali Laponci, v podnebjju šestmesečne noči in nenadnega povratka dneva!

Najprej so skušali tajiti dogodke nedeljskega jutra, da je bil grob odprt in da je truplo izginilo. Ali ni Jezus na križu samo izgubil zavest, zaradi česar so mislili, da je nenadoma umrl? Ko se je v grobu zopet zavedel, jc odšel iz njega. Težko si je misliti, da se je kdo zadržal ob tej domnevi. Dejstva o Jezusovi smrti ne trdijo samo štirje evangeliji (Mt 27,57-61; Mr 15,42-47; Lk 23,50-56; Jan 19,38-42), ampak tudi Apostolska dela (2,25-32; 13,26-30) in mnoga mesta pri sv. Pavlu (1 Kor 15,3-5; Kol 2,11-12 in 3,3), farizejskem Judu, ki je vedel, kako je bilo. Ali ni naravno, da je po treh urah na križu umrl človek, ki je bil mučen, bičan in iz črpan? Ali vojakov sunek s sulico ne bi zadostoval, da ga usmrti? Pa tudi če bi pritrdili nemogoči domnevni omedlevici, bi ga v vsakem primeru zadušilo sto funtov – dvaintrideset kilogramov – dišav na njem in okrog njega. Razpravo je končal Renan z: »Najboljše jamstvo, ki ga ima zgodovinar v takem primeru, je nezaupno sovraštvo Jezusovih sovražnikov.« Judje so imeli v resnici le preveč interesa na tem, da so se prepričali, da je res mrtev.

Dopustimo torej, da je bil Jezus mrtev in pokopan: ali pa se ne bi morda njegovim učencem posrečilo, da ukradejo njegovo truplo? Sv. Matej pripoveduje, da so Judje takoj skovali to pravljico. Kakor hitro so jih stražarji obvestili o čudežnem dogodku, so veliki duhovniki in starešine »dali vojakom mnogo denarja z naročilom: ‚Recite, njegovi učenci so prišli ponoči in so ga ukradli, ko smo spali. In če bi to zvedel poglavar, ga bomo mi pogovorili in bomo uredili, da boste brez skrbi. Ti so vzeli denar in storili, kakor so bili naučeni. In razširila se je ta govorica med Judi do današnjega dne« (Mt 28,12-14). Ali je imela laž kaj uspeha? Nekateri se nagibajo k pritrditvi temu, odkar je bil 1. 1930 objavljen grški napis, ki so ga, kakor menijo, našli v Nazaretu in se zdi, da izvira iz Tiberijevih časov. Gre za cesarski odlok o smrtni kazni za skrunilce grobov, »za tiste, ki odvale kamen«. Nekateri so se spraševali, če ni morda govorica, ki so jo razširili Judje, prišla na ušesa Pilatu, ki je nato zahteval iz Rima navodila za primer, če bi se taki

“dogodki” ponovili. Toda šlo je samo za izmišljeno govoričenje in človek si res ne more zamisliti, kako bi mogli učenci delati tako previdno, da se straža ne bi zbudila! (Domneva o ukradenem truplu je bila v časti v 18. stoletju; izmislil si jo je Samuel Reimarus, čigar dela je objavil Lessing. Vendar so jo najkorenitejši kritiki 19. stoletja, npr. R. E. Strauss popolnoma opustili.)

Ko so tako nehali razpravljati o ukradenem truplu, pa so začeli nekateri popolnoma tajiti samo dejstvo vstajenja. Že v prvih stoletjih našega štetja se je predkrščanski polemik Celz spraševal, če se zgodba ni rodila v razgretih možganih sanjave Magdalene. Jasno je, da so tistim, ki so zavili po tej poti, konkretne posameznosti čisto brez pomena. Če je vse slepilo, so si učenci lepo mogli v dobri veri domišljevati, da so našli grob prazen, kakor so si domišljevali, da so videli Jezusa živega. Cilj kritike je torej postaviti vso zgodbo o vstajenju v vrsto čudežnega z nedoločnimi obrisi, kjer se mešata objektivno in subjektivno in kjer duh razčlenjanja izgubi svoje pravice. V zvezi s tem spominjajo tako na množične zanose cevenskih kamizardov (hugenotov), o katerih govore letopisci v 17. stoletju, kakor tudi o metafizičnih pojavih, ki sta jih študirala F. W. H. Myers ali dr. Richet. Prav tako navajajo glasove, ki jih je slišala Ivana Arška, in videnja Tomaža Becketa in Savonarole.

Vendar pa ne drži noben poskus teh “razlag”. Ali bomo primerjali dogodke ob vstajenju s prikazovanji strahov? Bodisi da odklanjamo razpravljanje o resničnosti prikazni bitij brez telesa, kar ne spada k našemu predmetu, bodisi da se spustimo v to, pri čemer se opiramo na Staro zavezo, ki nam kaže Samuelovega duha pred Savlom v votlini endorske čarovnice, prav nič ne spremeni izrecnih ugotovitev besedila, ki postavljajo na laž take domneve. Videli bomo namreč, da od mrtvih vstali Jezus ne živi na isti način kakor Jezus pred smrtjo. Sicer pa je igranje z besedami, če govorimo o prikazni pri človeku, ki ga vidimo jesti, piti in se moremo dotakniti njegove srčne strani.

Ali bomo govorili o množični halucinaciji? Pojav je znan in vemo za mnogo primerov, kjer so bile množice v popolnoma dobri veri prepričane, da so resnično videle nekaj, kjer ni bilo ničesar. Sicer pa je Cerkev zelo nezaupna do takih pojavov in zelo kritično prerešeta zgodbe o takih prikaznih. Tako ni priznala nenavadnih prikazovanj, ki so se dogajala konec prejšnjega stoletja v majhni vasi Tilly-en-Calvados. Osnovna značilnost množične halucinacije je namreč v tem, da so je deležni vsi navzoči, da potegne isto prepričanje za seboj vse. Kaj pa vidimo v poročilu o vstajenju? Priče, ki se obotavljajo verjeti, ki dvomijo. Apostoli niso

nikaki zanesenjaki in sanjači. Njihova vera ni mogla obuditi svojega predmeta. V dokaz zadostuje samo Tomažev primer.

Tudi če bi mislili, da gre za mistična videnja, podobna onim Katarine Emmerich ali celo sv. Katarine Sienske, bi morali prav tako iti mimo poročil Sv. pisma. Loisy, ki ga ne moremo sumničiti, da so mu vseč nadnaravne razlage, dobro piše: »Apostoli in sv. Pavel ne mislijo govoriti o osebnih vtisih: govore o navzočnosti objektivnega, zunanjega, s čuti zaznavnega Kristusa, ne o njegovi idealni navzočnosti in še mnogo manj o njegovi navzočnosti v domišljiji.« Sicer pa, ali sprejmemo, kar poroča o tem Sv. pismo, ali odklanjamo. V drugem primeru gre za problem razlage, o katerem smo že govorili. Vendar je v prvem primeru nemogoče razložiti besedo vstajenje drugače kakor v polnem etimološkem smislu besede.

Guignebertova teorija združuje več elementov razlage. Učenci so po učenikovi smrti mislili in verovali, da Jezusov *duh* ni mogel umreti. Ker so bili razburjeni, je ta ali oni imel privid. Tako je polagoma nastala vera, da Jezus duhovno živi dalje. V Kristusovih besedah in v Stari zavezi so iskali oporo za to in ustvarili zgodbo o vstajenju. To je "velikonočna vera". Slabost te trditve je preprosto v dejstvu, da si Guignebert ne upa trditi, da je ta vera v mit nastala iz nič. Dopušča videnja, ne pove pa niti besedice o naravi teh videnj. Ali so bila metafizična, mistična ali halucinacije? Sicer pa, če so apostoli spremenili resničnost, ki so jo krasili s podrobnostmi, čemu bi potem kazali priče vstajenja, na primer Petra, kot neverne in kot dvomljivce. Učinkoviteje bi bilo, če bi jih slišali vzklikati: »Prepričani smo bili o tem! Vstal je!« Po drugi plati pa bomo tudi videli, da Jezusovo življenje teh štirideset dni ni bilo čisto takšno kakor v prejšnjem obdobju; njegovo telo se zdi skrivnostno poduhovljeno, osvobojeno dela ovir naše človeške narave. Če je mit mastal iz govoričenja apostolov, čemu so pustili potem obstajati ta nenavadna znamenja? Logično bi bilo vendar vztrajati samo pri Jezusovi materialni, telesni strani.

"Od mrtvih vstal", ta obrazec veroizpovedi moramo vzeti dobесedno, ne samo vernik, ampak tudi zgodovinar. Naj se zdi še tako neverjetno, Jezus je res vstal iz groba in živel štirideset dni svoje drugo življenje. Dejstvo je zgodovinsko kakor drugi dogodki iz Kristusovega življenja. Moremo ga celo datirati: Jezus je vstal iz groba in začel svoje drugo življenje tretji dan, pravi apostolska vera, "tretji dan" po svoji smrti.

Natančnost evangelija se zdi v tem zunaj vsakega dvoma. »Prvi dan v tednu«, pravijo vsi štirje evangeliji o vstajenju. Ta izraz razumejo tako Judje kakor Latinci, Grki pa označujejo danes svoje dneve takole: drugi (ponedeljek), tretji (torek), četrti (sreda), peti (četrtek), paraskevi (priprava na sabbat, petek), sabbat

(sobota) in dominical (nedelja). Ker sabbat končuje teden, kot sedmi dan stvarjenja, ko je Jahve počival, je nedelja seveda prvi dan. Vstajenje je bilo torej tretji dan po smrti, kar ustreza temu, kar je bil napovedal o sebi Jezus, kakor poroča sv. Matej (16,21; 20,19) in sv. Luka (9,22; 18,33); tudi sv. Marko je zapisal »tretji dan« (9,30), medtem ko uporablja drugje dvakrat drug obrazec: »Tri dni potem« (8,31; 10,34), kar si moremo razložiti z judovskim običajem, da so šteli datume z dnevom, ki začenja, in s tistim, ki končuje delo. Nekateri so se spraševali, če ne obstoji v tem natančnem številu zveza z verovanjem, kakršno so učili rabini, trdeč da, užaloščena duša najprej tri dni leta okoli telesa, ki ga je zapustila in ga šele tretji dan dokončno zapusti. Ali ni Lazarjeva sestra Marta rekla Jezusu, da ni nobenega upanja več, ker je brat že štiri dni v grobu?

Tudi Jona je bil tri dni v trebuhu ribe, prav tako kakor Sin človekov v krilu zemlje. Tako je bilo "znamenje preroka Jona", ki ga je napovedal Jezus sam.

Pošast je vrnila svoj plen. Tudi smrt je vrnila svojo žrtev. Vest o tem se je na velikonočno nedeljo naglo raznesla med skupinami zbeganih ali ožaloščenih Jezusovih zvestih. Cerkev, ki je hotela, da se njen praznik razlikuje od izraelskega, je zato za svoje obrede kmalu izbrala dan vstajenja. Dies dominica, Gospodov dan je dejstvo že v Apostolskih delih, v prvem pismu Korinčanom in v Razodetju. Francoska dimanche (nedelja) še danes ohranja spomin na to.

Jezus v svojem času

12. poglavje: Zmaga nad smrtjo

Luč nedeljskega jutra

Človek bi hotel imeti jezik pesnikov, da bi znal zdaj opisati poročilo o najlepšem in najnenavadnejšem dogodku: »O osrednjem dogodku vse zgodovine,« kakor pravi Bossuet. Tu, kakor ob uri, ko smo se spomnili božiča in njegovih čarov, vstaja v

nas svet spominov iz daljne preteklosti. Velika noč naših otroških let, velika noč naših vasi, ko postane vsakemu, ki ga je zbudilo mogočno zvonjenje zvonov, nenadoma pri srcu lahko, ker ga je napolnilo nezavestno, a jasno veselje. Praznik, ki ga tudi neverni še vedno praznujejo in mu je tudi v najbolj posvetnem srcu dodan dodaten dan počitka. Ta praznik večne obljube spada k bistvu zahodne civilizacije in po njem so ljudje, tudi če ne poznajo več njegovega smisla, deležni največje skrivnosti, skrivnosti, ki nam po besedah sv. Pavla »daje s Kristusom domovinsko pravico v nebesih.«

Sobota se je končala s sobotnim večerom, ko je zašlo sonce. V nedeljo zjutraj je bilo torej že mogoče brez kršitve postave iti, kamor je kdo hotel in, če je bilo še mogoče, poskrbeti za truplo, ki ga je bilo prejšnji večer treba tako naglo pustiti samo v grobu.

Kaj so storili Jezusovi učenci po nesreči, ki jih je zadela s tem, da so Judje Jezusa zgrabili? Razen Janeza, ki si je upal iti na Kalvarijo, so vsi popustili strahu in se poskrili. Izročilo trdi, da se je sv. Jakob skril v grob sredi pokopališča Jozafat, v grob, vsekane v skalnato pobočje; še danes kažejo to skrivališče, okrašeno z vrsto dorskih stebrov – "Hezirjev grob". V apokrifnem Petrovem evangeliju beremo: »Jaz in moji tovariši, ki nam je krvavelo srce, smo se poskrili, ker so nas iskali kakor zločince, osumljene, da hočemo zažgati tempelj. Tako smo se v solzah in žalosti postili . . .« Tudi sv. Marko jih je pokazal »žalostne in jokajoče« (Mr 16,10). Nič drugega. Kaj je bilo tudi storiti? Vsako človeško upanje se je zdelo prazno. Nekateri so se pripravljali na odhod v Galilejo. »Vsi se boste pohujšali,« je prerokoval Učenik. »Zakaj pisano je: 'Udaril bom pastirja, in ovce se bodo razkropile.'« (Mr 14,27).

Obe Mariji, Saloma in Ivana, Huzova žena, pa so ravnale po tem dogodku, kakor običajno ravnajo ženske. Znova so se posvetile svoji dolžnosti in prevzele svojo nalogo. Po končani soboti so pripravile dragocena olja in dišave, ki so jih morda strle v možnarju – nardo, majaron in aloe; v soboto so namreč počivale, kakor je ukazovala postava (Lk 23,56). Po končanem Gospodovem dnevu niso šle iz hiše takoj v soboto zvečer: mračna Golgota ni bila kraj, kamor bi ljudje radi zahajali ponoči. Vendar so takoj, ko se je zdaniilo (evangelij navaja to podrobnost), naglo odšle proti grobu, kjer je, kakor so mislile, ležal njihov ljubljeni Jezus. Zamislimo si jasno aprilsko jutro, polno deviške čistosti, kakršno daje pomlad palestinskim obzorjem: proti vzhodu je iznad mestnih streh vstajalo mlečnobelo obzorje, polno bisernih odtenkov, medtem ko se je na zahodu polagoma umikala noč, katere

vijoličasti in sivi rob plašča se je še vlekel po gričih. »Jutranja zarja s sivimi očmi«, ki jo je opeval Virgil, »jutranja zarja z rožnatimi prsti«, tako draga staremu Homerju. Zdi se, da je v teh milostnih trenutkih vsa narava polna nedopovedljive obljube in da v srcu najbednejšega človeka še odmeva klic božje milosti.

Vsak od štirih evangelistov je po svoje poročal, kako so našle svete žene prazen grob. Vsi se ujemajo v tem, da so bili skrivnostni dogodki najprej razodeti ženam. Bile so pogumnejše in so bolj poslušale svojo ljubezen kakor pa previdnost, in ker so morda po svoji naravi tudi sposobnejše prodreti v dejstva, ki jih razum težko razčlenja, so jih doumele nezavestno, z nenavadno silo in gotovostjo. Njihovo zaupanje in njihova intuicija sta jih vsekakor dobro vodila.

Stopile so torej do groba.* Še vedno so pod vtisom dogodkov prejšnjega večera, vse prestrašene in žalostne. Svoj strah sicer premagujejo, vendar potrebujejo zato ves svoj pogum. Ko gredo tako ob zori na pot, pa se zemlja ponovno strese: slišati ie aromu podobno bobnenje, ki pa se zdi, da prihaja prav iz bližine, iz mesta samega, iz okolice Jeruzalema.

*Iz dejstva, da so priošle svete žene z dišavami (Mr 16,3), da bi ga mazilile, so hoteli nekateri narediti razne zaključke. Ali te, ki so šle h grobu, niso vedele, da je prinesel mazila že Nikodem? Ali so se držale samo običaja, po katerem so tretji dan obiskali pokojne in jim prinesli dišav? Iz teh besed, ki so samo pri Marku, ne smemo sklepati, da Jezusa niso pokopali že v petek zvečer.

Kdo so pogumne vernice? Vsa pričevanja brez izjeme omenjajo na prvem mestu Marijo Magdaleno, dekle iz Magdale, iz katere je izgnal Jezus sedem hudih duhov in ki mu je odtlej posvetila svoje življenje. Imenuje jo samo sv. Janez, medtem ko jo sinoptiki in apokrifski samo naznačujejo. Zdi se, da je na perotih svoje nadčloveške vere in upanja hitela bolj ko druge. Mala, goreča skupina je šla zadaj – še druga Marija, mati Jakobova, Saloma in Ivana, vsega skupaj pet ali šest žena. »Govorile so med seboj: ‚Kdo nam bo odvalil kamen od groba?‘« (Mk 16,1-3). Stari rokopisi še dodajajo: »Dvajset mož bi ga komaj premaknilo.«

Ko pa so prišle do groba, so ga našle odprtega: »Našle so kamen od groba odvaljen« (Lk 24,2), znotraj pa truplo ni več ležalo v vdolbini. Kaj se je zgodilo? Sv. Matej pravi: »Angel Gospodov je prišel iz nebes in je pristopil ter odvalil kamen.« Potres ob zori je bil angelovo delo. Angel je bil podoben blisku, njegova

oblačila so bila bela in so se svetila kakor sneg. Ob pogledu nanj »so stražniki od strahu streptali in bili kakor mrtvi« (Mt 28,2-4). Evangelij poroča o tem čudežu samo to. Čudoviti prizor, ko vstaja Jezus iz groba iznad vojakov, ki mu leže pri nogah, kakor ga je med tolikerimi drugimi naslikal Murillo na svojem velikem Vstajenju v Pradu, evangelij nenavadno trezno omenja komaj v dveh vrsticah.

Zapomniti si moramo: o dejstvu vstajenja ne poroča noben od kanoničnih evangelistov. Pisatelji, ki se love za senzacionalnostjo, ki ugaja množicam, bi se mogli tu razpisati. Če hočemo v vsej polnosti izmeriti to treznost, moramo brati, kar govore o tem apokrifi. Na primer Petrov evangelij: »V noči, ko se je prižgala nedeljska jutranja zarja, je zadonel, ko sta stala po dva in dva vojaka na straži, silen glas z nebes. In videli so, kako se je nebo odprlo, iz njega pa sta prišla dva moža, vsa v luči, ki sta se približala grobu. Tedaj se je kamen, ki je zapiral vhod, sam od sebe odvalil in se odmaknil v stran. Grob se je odprl in mlada moža sta vstopila. Ko so vojaki to videli, so zbudili stotnika in starešine, ki so tudi stražili. Ko so vojaki povedali, kaj so videli, so nenadoma zagledali troje mož, ki so stopili iz groba; dva sta podpirala tretjega, za njimi pa je šel križ. Glavi onih dveh, ki sta podpirala tretjega, sta segali do neba, glava tretjega pa ga je presegala.« Tu nam je pač bolj všeč suhota sv. Mateja kakor to vizionarsko klepetanje.

Ker je truplo izginilo in ni bilo več stražnikov, so bile svete žene zmedene in vse prestrašene. Magdalena, ki je bila nedvomno najživahnejša (v vsem je čutiti mladost), je odhitela z novico k učencem (Jan 20,2). Trenutek tesnobe, nato pa sta nenadoma »pristopila k njim dva moža v bleščečem oblačilu«. Priklonile so se in prestrašene padle na zemljo. Angela pa sta jim rekla: »Čemu iščete živega med mrtvimi? Ni ga tukaj, temveč je vstal. Spomnite se, kako vam je povedal, ko je bil še v Galileji: „Sin človekov mora biti izdan v roke grešnikov, biti križan in tretji dan vstati“« (Lk 24,4.7). Sv. Matej in sv. Marko govorita samo o enem angelu, vendar je smisel prikazni prav isti. Jezus je vstal.

Medtem pa je Magdalena poiskala apostole in jim povedala, kaj se je zgodilo. Nato pridejo še druge in v vročici razumljivega razburjenja pripovedujejo isto. Sv. Marko in sv. Luka brez ovinkov omenjata, da je bil prvi odgovor učencev dvom: ženskim zgodbam niso zaupali! »Kakšno govorjenje, kakšne čenče!« Vendar je hotel Peter vse to videti. Odhitel je h grobu. Spremljal ga je še drug učenec, nedvomno Janez, ki pa se iz ponižnosti ne omenja. Ker pa je drugi tekel hitreje, je prvi prišel do groba (Jan 20,4). Vse, kar so pripovedovale žene, je bilo resnično: mrliški prti so ležali po tleh in kamen je bil odmaknjen. Ko je prišel Peter, je

ugotovil isto. V kotu groba je ležal zvit robec za znoj, ki je pokrival Jezusov obraz. Tedaj so pretreseni nenadoma začutili v sebi vero. Ne razumejo še, da se je izpolnilo pismo, da je Učenik držal besedo o napovedanem vstajenju, tako silna je njihova zmeda. Pa vendar je v njih skrivnostna tolažba.

Grob je ostal sam. Ne, Magdalena je bila še vedno tu. Nadčloveška ljubezen, ki jo je pripeljala prvo, ji tudi brani, da bi se umaknila. Ali ve, da je Jezus resnično vstal? Morda ne, saj ne misli na nič, ampak samo joka. Tedaj tudi ona zagleda prikazen. V podzemeljski sobici zagleda dvoje belo oblečenih angelov: eden sedi na mestu, kjer je ležalo truplo, drugi tam, kjer je bila glava. In angela jo vprašata: »Žena, kaj jokaš?« Odgovori jima: »Vzeli so mojega Gospoda in ne vem, kam so ga položili.« Ko je to izgovorila, se je obrnila: zadaj za njo stoji nekdo. Ni vedela, kdo je, on pa jo vpraša: »Žena, kaj jokaš? Koga iščeš?« Mislila je, da je kdo od vrtnarjev s pokopališča, in rekla: »Gospod, če si ga ti odnesel, povej mi, kam si ga položil, ga bom jaz vzela.« Tedaj je neznanec spregovoril eno samo besedo: »Marija!« Presunjena je strmela vanj, nato pa stekla proti njemu in zašepetala: »Rabbuni, (hebrejsko) Učenik!« Resnica jo je vso prevzela. Jezus je vstal! Pretresljiv prizor, resnično silen in nenavaden. Italijanska šola, ki ga je tolikokrat upodabljala, nam ga je vtisnila globoko v spomin: Jezus stoji pokonci v bujnem zelenju in blagoslavlja Magdaleno, ki kleči desno od njega. Tako so ga gledali Giotto, Duccio, Lorenzo de Čredi, Raffael in Correggio, ki mu moramo zaradi čudovite svetlobe, ki jo izžareva njegova podoba, odpustiti neokusno sladkobnost njegovega Kristusa. Samo ta beseda je zadostovala, da je Marijo prepričala, da je zbudila v njej gotovost vere. Kateri kristjan ni sanjal, da je že slišal to besedo, s katero nas je klical Bog od vekomaj, pa smo jo, gluhi, preslišali?*

*Kakor pravi sv. Matej, se je Jezus prikazal Mariji Magdaleni in obenem drugi Mariji, ki sta mu poljubljali noge. V odlomku iz neznanega evangelija, ki je ohranjen v koptskem jeziku, se Jezus prikaže svoji materi, Magdaleni in Marti, ki je prva sporočila učencem. V apokrifnem Hebrejskem evangeliju izroči Jezus robec za znoj nekemu služsbniku velikega duhovnika, nato pa se prikaže svojemu bratrancu Jakobu. Končno pa vemo iz pripovedovanja emavških učencev, da se je prikazal tudi Petru (Lk 24,34), kar jke vedel tudi sv. Pavel (1Kor 15,5).